

Μέρος I: Οδηγός Χρήσης Μη σεξιστικής Γλώσσας στα Διοικητικά Έγγραφα

1.0 Κοινωνικό φύλο, βιολογικό φύλο και η κατασκευή ταυτότητας φύλου

Ο προσδιορισμός των ρόλων που αποδίδονται παραδοσιακά στις κοινωνικές κατηγορίες του φύλου είναι το σύμφυτο αποτέλεσμα ενός οικονομικού συστήματος και κοινωνικών διαδικασιών που ενισχύονται διαλεκτικά. Η σχέση αρσενικό/θηλυκό είναι κατά κανόνα σχέση ιεραρχίας: ιεραρχία κατά νόμο ή κατ' έθιμο, όπου υπεισέρχονται οι νόμοι και οι κανόνες κατανομής της δύναμης και της εξουσίας στην κοινωνία. Αξιοποιώντας το συγκεκριμένο σύστημα, όπως και κάθε άλλο, η σχέση ιεραρχίας περιβάλλεται από μύθους και ιδεολογήματα προκειμένου να εξασφαλίσει τη νομιμοποίηση και την αποδοχή της, αποδίδοντας το γεγονός της έμφυλης ασυμμετρίας σε φυσικούς ή μεταφυσικούς παράγοντες. Ταυτόχρονα αναπτύσσει ένα πλέγμα νοοτροπιών, αντιλήψεων και αναπαραστάσεων, δηλαδή μία κοινωνική συνείδηση και μία κατά φύλα διαμορφωμένη κλίμακα αξιών, που συνεπάγεται διαφορετικές κατά φύλο συμπεριφορές και προσδοκίες και συνθέτει αυτό που τα τελευταία χρόνια είθισται να αποκαλείται στις κοινωνικές επιστήμες κοινωνικός ρόλος του φύλου.

Έως πρόσφατα και στο πλαίσιο των κοινωνικών επιστημών η βιολογία εξηγούσε το κοινωνικά «κανονικό». Η βιολογική διαφορά (και τα διαφορετικά ανατομικά χαρακτηριστικά) συνεπάγεται τη διαφορά των ρόλων ανάλογα με το Φύλο και επιδρά στην αντίληψη που ο καθένας/καθεμία είχε για τον εαυτό του/της. Τα τελευταία χρόνια ωστόσο, έχει σε σημαντικό βαθμό επιτευχθεί η «αποβιολογικοποίηση» των ανωτέρω επιστημών, και φυσικά και της Γλωσσολογίας, με την εισαγωγή σε αυτές της έννοιας «Κοινωνικό Φύλο» (gender). Από τη δεκαετία του '80 ήδη αμφισβητήθηκε η αντίστιξη βιολογικού/κοινωνικού φύλου και υποστηρίχθηκε ότι το φύλο είναι αποκλειστικά κατασκευή της κοινωνίας και του πολιτισμού. Συγκεκριμένα, το Κοινωνικό Φύλο (gender) αντιδιαστέλλεται στο Βιολογικό Φύλο (sex) (βλ. ανάμεσα σε άλλα Eckert & McConnell-Ginet, 2003, Freed, 2003, Talbot, 2010· για τα ελληνικά Makri-Tsilipakou, 1997, Παυλίδου, 2006) και ορίζεται ως δομή κατεχοχόν κοινωνική, οικονομική και πολιτισμική. Αναγνωρίζεται πλέον ως η βάση της κοινωνικής οργάνωσης και αποτελεί ένα σύστημα σκέψης και ιδεολογικών αναπαραστάσεων που προσδιορίζουν το αρσενικό και το θηλυκό και κατασκευάζουν τις ταυτότητες κοινωνικού φύλου. Η Ρεντεντζή (2006:40), τονίζει πως το φύλο «εκφράζει κοινωνικές διαφορές, αποτελεί έναν τρόπο σχηματοποίησης της

εμπειρίας και αναπαράστασης ιδεών και είναι ένα σύνολο ιδιοτήτων που σχετίζονται με τις δύο όψεις της ανθρώπινης φύσης. Απηχί και αναπαριστά το περίπλοκο φαινόμενο της πολλαπλότητας των σχέσεων αρσενικού και θηλυκού, σχέσεων οι οποίες υπόκεινται σε αλλαγές κατά τη διάρκεια της ιστορικής πορείας, λειτουργεί ως όρος ανάλυσης πολιτισμικών δομών και, τέλος, αποτελεί μια σύγχρονη έννοια για την ερμηνεία των φαινομένων του παρελθόντος». Κατά συνέπεια, οι κατηγορίες «άντρες» και «γυναίκες» είναι κοινωνικά και πολιτισμικά κατασκευασμένες, όπως και οι σχέσεις τους που δεν είναι σταθερές, αλλά ρέουσες και μεταβάλλονται ανάλογα με τα νοήματα και τις σημασίες που δίνουν οι άνθρωποι στον κόσμο που τους περιβάλλει. Το γεγονός οδήγησε στην αναγωγή του «φύλου» ως αυτόνομης αναλυτικής κατηγορίας. Στο πλαίσιο αυτό γίνεται πολύ συχνά αναφορά σε δύο ακόμα όρους: Στον Κοινωνικό Ρόλο του Φύλου, δηλαδή στις συμπεριφορές, ενδιαφέροντα και υποχρεώσεις που ορίζονται από την κοινωνία ως κατάλληλα και αρμόζοντα για τους άνδρες και για τις γυναίκες και Στην ταυτότητα του κοινωνικού ρόλου του Φύλου δηλαδή στην αντίληψη που έχει το άτομο για το φύλο του ή στην προβολή του φύλου, την κατασκευή δηλαδή αρσενικότητας ή θηλυκότητας από την/τον εκάστοτε ομιλήτρια-τή. Συγκεκριμένα, οι άνθρωποι κατασκευάζουν τις ταυτότητές τους δημιουργικά και απρόβλεπτα κατά τη διάρκεια της διεπίδρασης (Antaki & Widdicombe 1998: 14). Αυτό προϋποθέτει ότι η ταυτότητα δεν θεωρείται μια παγιωμένη και ενιαία κατηγορία που απλά προϋπάρχει στο μυαλό των ανθρώπων. Δηλαδή, δεν περιμένουμε αποκλειστικά από έναν άνδρα να κατασκευάζει ή να προβάλλει αρσενική ταυτότητα ούτε από μία γυναίκα, αποκλειστικά θηλυκή. Επομένως έχουμε έναν καθαρό διαχωρισμό βιολογίας/ουσίας από τις κοινωνικές κατηγορίες στη διαδικασία κατασκευής ταυτότητας.

Ταυτόχρονα επισημαίνεται πως «οι ιδεολογίες, τα συστήματα αξιών και πεποιθήσεων, τα σύμβολα και οι κοινωνικές δομές που συνδέονται με τις γυναίκες διαφέρουν σημαντικά από πολιτισμό σε πολιτισμό, γεγονός που πρέπει να λαμβάνεται σοβαρά υπόψη κατά τη μελέτη τους» (Γκασούκα, 2008:110). Στο πλαίσιο αυτής της προβληματικής επίσης από νωρίς ξεκίνησε ο διάλογος για τη σχέση του λόγου και της γλώσσας με την έμφυλη πραγματικότητα, καθώς έγινε ορατή η προσπάθεια των γυναικών με συνείδηση του φύλου να αρθρώσουν έναν οικείο Λόγο. Ο Λόγος (Discourse) δεν είναι τίποτε άλλο παρά θεσμοποιημένος τρόπος σκέψης, προβληματισμού και θεώρησης των πραγμάτων που είναι καθιερωμένος και αντανακλάται σε κοινωνικές πρακτικές (βλ. Fairclough, 2003). Ο ορισμός αυτός υπονοεί ότι ο όρος δεν είναι στατικός, αλλά περιλαμβάνει αφηρημένες έννοιες, όπως ιδεολογικές θέσεις και στάσεις (Λαμπροπούλου, υπό δημοσίευση). Οι Λόγοι που αφορούν το φύλο, δηλαδή οι *έμφυλοι λόγοι* (gendered discourses) νοούνται ως απόρροια ενός συγκεκριμένου συνόλου ιδεών που σχετίζονται με το φύλο σε κάποιο

τμήμα ή τμήματα της κοινωνίας (Eckert & McConnell-Ginet 2003). Οι έμφυλοι λόγοι μπορεί επίσης να «δημιουργούν φύλα (gendering) με το να προτείνουν έμφυλες διαφορές, να κατασκευάζουν τις γυναίκες με συγκεκριμένο τρόπο και να μεταδίδουν νοητικές αναπαραστάσεις για το τι σημαίνει να είσαι γυναίκα» (Λαμπροπούλου, υπό δημοσίευση).

Η σχέση γλωσσικής έκφρασης και φύλου έχει απασχολήσει εκτενώς τα πεδία της κοινωνιογλωσσολογίας και της ανάλυσης του λόγου που έχουν καταλήξει στο συμπέρασμα πως η σχέση αυτή αποτελεί κοινωνική κατασκευή εμπεδωμένη στις δυτικές κοινωνίες. Για παράδειγμα, η Spender (1980) ισχυρίστηκε πως η γλώσσα διαμορφώθηκε από τους άνδρες και οι έννοιες των λέξεων καθορίστηκαν από εκείνα τα άτομα που μέσω της κοινωνικής τους ισχύος αποτέλεσαν τον «κανόνα». Έτσι οι γυναίκες είναι υποχρεωμένες, έστω και ασύνειδα, να «μεταφράζουν» ή προσαρμόζουν λέξεις και έννοιες που δεν δημιουργήθηκαν, για να εκφράσουν τη δική τους γυναικεία υποκειμενικότητα και εμπειρία. Καθώς δε η πραγματικότητα κατασκευάζεται και στηρίζεται κατεξοχήν μέσω της γλώσσας, εκείνοι που ελέγχουν τη γλώσσα, ελέγχουν και την πραγματικότητα. Και η δημόσια ομιλία επομένως και οι έννοιες που εκφέρει, παραδοσιακά ελέγχεται από τους άνδρες, οι οποίοι αναπαρίστανται σ' αυτή πιο άμεσοι, άνετοι και αδιαμφισβήτητοι. Κι εδώ η προσοχή εστιάζεται σε Λόγους που συντηρούνται, κατασκευάζονται ή ακόμα και απορρίπτονται μέσω της γλώσσας. Ο Jensen (1995) διακρίνει τρεις βασικές κατηγορίες του λόγου: α) τις συνιστώσες του περιβάλλοντος στο οποίο προωθείται το μήνυμα, β) τις συνιστώσες των θεατών και γ) τις συνιστώσες του μέσου που προωθείται το μήνυμα (Ανδρονίκου, 2008). Βλέπουμε επομένως ότι ανήκει στην κατηγορία εννοιών όπως η ιδεολογία, η κουλτούρα, η κοινωνικοποίηση κ.ά. (Fraser, 1989) και περιλαμβάνει την καθημερινή αλληλεπίδραση και τις μορφές της συνείδησης, που συγκροτούν το μέσο της κοινωνικής κατασκευής της πραγματικότητας (Jensen, 1995). Σύμφωνα με την Ανδρονίκου (2008), τα κείμενα και οι σημασίες τους (άρα και τα διοικητικά έγγραφα που μας απασχολούν στο συγκεκριμένο Οδηγό), αντανακλούν τις κοινωνικές και πολιτισμικές συνθήκες, επηρεάζοντας μονόδρομα τη σκέψη και τη συμπεριφορά των αποδεκτριών/ών, εφόσον η ερμηνεία τους εξαρτάται από αντικειμενικά γνωρίσματα, όπως το φύλο, το εισόδημα, η μόρφωση, το επάγγελμα κ.τ.λ. και έτσι αναπαράγουν αυτές τις συνθήκες. Συντηρούν δηλαδή κυριαρχικούς ή και ηγεμονικούς Λόγους σχετικούς με τους ρόλους του άνδρα και της γυναίκας στο εκάστοτε κοινωνικοπολιτισμικό πλαίσιο.

Οι διαφορετικές προσδοκίες από άνδρες και γυναίκες που κυριαρχούν σε ένα δυτικό κοινωνικοπολιτισμικό πλαίσιο ενεργοποιούν και διαμορφώνουν συγκεκριμένη γλωσσική συμπεριφορά. Η Mills (1989) υποστηρίζει ότι αυτή η συμπεριφορά περιλαμβάνει

ευγενική και επισφαλής ομιλία για τις γυναίκες σε αντίθεση με την πιο κατηγορηματική και ανταγωνιστική ομιλία των ανδρών. Αξίζει να υπογραμμιστεί και εδώ ότι η σύγχρονη γλωσσολογία και η (κριτική) ανάλυση του λόγου δεν βλέπουν τις όποιες διαφορές στη γλωσσική συμπεριφορά των ανδρών ως αποτέλεσμα ουσιαστικής (δηλ. βιολογικής διαφοροποίησης) αλλά ως αποτελέσματα κοινωνικής κατασκευής. Αυτό σημαίνει ότι όσο οι κοινωνικοί σχηματισμοί και οι ρόλοι εξελίσσονται, αυτό θα αντανακλάται σε συγκεκριμένες γλωσσικές πρακτικές. Έτσι ή αλλιώς η σχέση Λόγου και κοινωνικού βίου διέπεται από προϋποθέσεις, καθώς αποτελεί έκφραση συγκεκριμένων πολιτιστικών και πολιτικών συνθηκών, στο πλαίσιο των οποίων αναλύονται οι σχέσεις και οι αμοιβαίες επιδράσεις τους. Στόχος επομένως του παρόντος Οδηγού είναι και η πρόταση για ανανέωση και αναβάθμιση της γλώσσας των διοικητικών εγγράφων ώστε αυτή να προωθή τις σύγχρονες θέσεις της ελληνικής κοινωνίας σε σχέση με την, εμπεδωμένη πλέον, ισότιμη σχέση ανδρών και γυναικών.

Ολοκληρώνοντας, αξίζει να τονιστεί πως χάρη στη κριτική και στην πίεση που άσκησαν οι φεμινίστριες επιστήμονες απέναντι στη μεροληπτική αντιμετώπιση των γυναικών από τις κοινωνικές και ανθρωπιστικές επιστήμες, ακαδημαϊκοί με συνείδηση του Φύλου άρχισαν να εξετάζουν τις έμφυλες διακρίσεις και ανισότητες και να συμπληρώνουν τα κενά της ακαδημαϊκής γνώσης, αντιμετωπίζοντας τις γυναίκες ως οικουμενική κατηγορία, της οποίας η ιεραρχική σχέση με την εξίσου οικουμενική κατηγορία άνδρες έπρεπε να μελετηθεί. Έτσι, αναπτύχθηκαν οι Γυναικείες Σπουδές/Σπουδές Φύλου, αλλά και εκτεταμένος διεθνής επιστημονικός διάλογος για το περιεχόμενο και τη σημασία τους. Οι σπουδές αυτές αντιμετωπίστηκαν στο πλαίσιο του συγκεκριμένου διαλόγου όχι μόνον ως πρόκληση απέναντι στα όρια της υπάρχουσας γνώσης, αλλά επίσης ως νομιμοποίηση των διαφορετικών κοινωνικών και πολιτισμικών εμπειριών των γυναικών. Στο πλαίσιό τους μάλιστα προτείνεται και ο όρος σεξισμός κατ' αναλογία του όρου «ρατσισμός», ο οποίος συνδέεται και ταυτίζεται με τα στερεότυπα του ρόλου των φύλων. Επιδίωξη της χρήσης του νέου όρου ήταν να δηλωθεί το ιδεολογικό υπόβαθρο και εκείνη η κοινωνική συμπεριφορά, που οδηγεί σε φαινόμενα βίας, ρατσισμού και σε διακρίσεις εις βάρος των γυναικών βάσει των βιολογικών και ανατομικών τους διαφορών από τους άντρες (Κανατσούλη, 1999). Σύμφωνα με τις Frazier και Sadker (1975:2), ο σεξισμός «είναι μία άποψη ότι τα ανθρώπινα φύλα έχουν τέτοια κατασκευή, η οποία καθορίζει τις ζωές τους θεωρώντας έτσι ότι 1) το ένα φύλο είναι ανώτερο από το άλλο και έχει το δικαίωμα να επιβάλλεται στο άλλο 2) υπάρχει μία πολιτική να ενισχύονται τέτοιες απόψεις 3) οι κοινωνίες βασίζονται πάνω σε αυτές τις απόψεις». Οι εκδηλώσεις σεξισμού μπορούν να λάβουν διάφορες μορφές και να αντανακλώνται είτε στη συμπεριφορά και τις πράξεις των ατόμων είτε στο λόγο στο πλαίσιο του οποίου αναπτύσσεται ο γλωσσικός σεξισμός.

2.0 Το σημείο εκκίνησης: Γλωσσικός σχετικισμός, η γραμματική στη σύγχρονη Γλωσσολογία

Σημείο εκκίνησης του προβληματισμού αποτελεί η συζήτηση σχετικά με τη σχέση αλληλεπίδρασης της κοινωνίας, της γλώσσας και της σκέψης, που απασχολεί διαχρονικά την επιστήμη της Γλωσσολογίας. Οι σχετικές θέσεις που έχουν κατά καιρούς υποστηριχθεί συνδέονται με την πολυσυζητημένη υπόθεση του γλωσσικού σχετικισμού (ή «σχετικότητας» (Αρχάκης & Κονδύλη 2002: 39) γνωστότερη ως “the Sapir-Whorf hypothesis” και έχουν ως εξής:

α. Ο πολιτισμός, με όχημα τη γλώσσα, επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο σκεφτόμαστε και ίσως ειδικότερα τον τρόπο με τον οποίο ταξινομούμε/ κατηγοριοποιούμε τον κόσμο της εμπειρίας μας (“the essential idea of linguistic relativity” Gumperz & Levinson 1996: 1).

β. Χρήστριες/ες διαφορετικών γραμματικών συστημάτων καθοδηγούνται από αυτά προς διαφορετικού τύπου παρατηρήσεις και αξιολογήσεις των φυσικών γεγονότων με αποτέλεσμα να καταλήγουν να βλέπουν τον κόσμο κατά τρόπο διαφορετικό (Whorf 1956: 221 ή η υπόθεση του «γλωσσικού ντετερμινισμού»).

γ. «Δεν υπάρχουν επιστημονικές αποδείξεις για το ότι οι γλώσσες διαμορφώνουν αποφασιστικά τον τρόπο σκέψης των ομιλητριών/ών τους» (Pinker 2000[1995]: 67)

Ο Οδηγός υιοθετεί την υπόθεση του γλωσσικού σχετικισμού, η οποία άλλωστε αποτελεί θέση προς την οποία συγκλίνει το σύνολο κοινωνιογλωσσολογικών προσεγγίσεων και της (κριτικής) ανάλυσης του λόγου (Gumperz & Levinson 1996). Αυτή υποστηρίζει ότι «ορισμένες πλευρές της κοινωνικοπολιτισμικής οργάνωσης και του τρόπου θεώρησης των πραγμάτων μπορεί να εξαρτώνται από ορισμένες πλευρές της ιδιαίτερης γλωσσικής οργάνωσης» (Αρχάκης & Κονδύλη 2002: 41), υπόθεση η οποία είναι εμπειρικά επιβεβαιώσιμη εφόσον γλώσσα και κοινωνία βρίσκονται σε σχέση αλληλεπίδρασης. Στο σημείο αυτό είναι προφανές πως η συγκεκριμένη θεωρία συναντάται με τη φεμινιστική Γλωσσολογία. Η τελευταία, όπως αναφέρθηκε στο κεφάλαιο 1, έθεσε στο κέντρο του επιστημονικού ενδιαφέροντός της το ζήτημα του γλωσσικού σεξισμού, ο οποίος με τη σειρά του συνδέεται με κοινωνικές αξίες και ιδεολογίες στις οποίες μούονται τα άτομα μέσω του λόγου ακόμα και από πολύ μικρή ηλικία. Πρόκειται για τη χρήση της γλώσσας που δίνει το προβάδισμα στο αρσενικό έναντι του θηλυκού, που εμπεριέχει λέξεις και

εκφράσεις που προσβάλλουν, υποβαθμίζουν, απαξιώνουν και αποκλείουν τις γυναίκες και γενικά εμπεριέχει και διομορφώνει το μήνυμα της ανισότητας των φύλων με πολλούς τρόπους. Αυτός ο Λόγος είναι που αναπαράγει το γυναικείο και το ανδρικό πρότυπο τόσο στο κοινωνικό περιβάλλον, όσο και στα διοικητικά έγγραφα και σε έγγραφα όλου του δημόσιου βίου, ακόμα και στην εκπαίδευση (Λούβρου, 1994). Με άλλα λόγια με τον όρο «γλωσσικός σεξισμός» εννοείται η γλωσσική διεπίδραση σε μια ανδροκρατική κοινωνία, στην οποία η γλώσσα αποτυπώνει ακριβώς τις σχέσεις εξουσίας ανάμεσα στα φύλα και λειτουργεί με τέτοιο τρόπο ώστε να δικαιωνίζεται και να νομιμοποιείται η εξουσία των αντρών εις βάρος των γυναικών (Μπουρντιέ 1996).

Κατά την άποψη της ομάδας μελέτης είναι σημαντικό να εστιάσουμε στη χρήση της γλώσσας και να διευκρινιστεί εν συντομία τι συνιστά τη σύγχρονη γλωσσολογική προσέγγιση στη γλωσσική ανάλυση και πως ορίζεται η “γραμματική” σε αυτό το πλαίσιο. Η επιστήμη της γλωσσολογίας, σε αντιδιαστολή με τις παραδοσιακές γραμματικές περιγραφές του παρελθόντος, αποτελεί (και) μια περιγραφική επιστήμη. Αντί να προσπαθεί να λειτουργήσει ρυθμιστικά διατυπώνοντας υποχρεωτικούς για τις/τους ομιλήτριες/ες κανόνες της εκάστοτε γλώσσας, και μάλιστα στη βάση μιας πρότυπης ποικιλίας κύρους, η οποία επιλέγεται και τυποποιείται με ιστορικοπολιτικά κριτήρια, επιχειρεί να περιγράψει τη γλωσσική ικανότητα των ομιλητριών/ών. Οι κανόνες λοιπόν, που αποτυπώνονται στις «γραμματικές» των γλωσσών δεν αποτελούν πρωτίστως οδηγίες για την «ορθή» χρήση της γλώσσας, αλλά απόρροια και αποτύπωση των συστηματικών επιλογών των ομιλητριών/τών.

Ένα δεύτερο αδιαμφισβήτητο δεδομένο αποτελεί η παραδοχή ότι συστατικό στοιχείο των γλωσσών είναι η ποικιλότητα και ότι η γλωσσική αλλαγή αποτελεί διαχρονική και καθολική πραγματικότητα (βλ. ανάμεσα σε άλλα Cameron, 1995). Η ποικιλότητα σημαίνει τη συνύπαρξη, κάτω από την μάλλον αφαιρετική χρήση του όρου «γλώσσα», γεωγραφικών και αστικών ποικιλιών, επιπέδων ύφους και κειμενικών ειδών. Η ποικιλότητα αποτελεί μια από τις προϋποθέσεις της γλωσσικής αλλαγής, η κατεύθυνση της οποίας, σε ό,τι αφορά τις κοινωνιογλωσσικές της παραμέτρους, συναρτάται με καινοτομίες που εισάγονται (ή επανεισάγονται) από ομιλήτριες/τές και αφορούν αρχικά αποκλίνουσες ως προς το κυρίαρχο σύστημα, εξηγήσιμες όμως, αν και ως επί το πλείστον ασυνείδητες, δομικές επιλογές ομάδων είτε με αυξημένο κοινωνικό γόητρο (αλλαγή από πάνω προς τα κάτω) ή με συγκαλυμμένο κύρος (αλλαγή από κάτω προς τα πάνω) (Labov, 1994).

Η μητρική γλώσσα(-ες) κατακτάται κατά κύριο λόγο κατά τη νηπιακή και παιδική ηλικία ως προς τους βασικούς γραμματικούς κανόνες του εκάστοτε συστήματος (φωνολογικούς, μορφολογικούς, συντακτικούς, σημασιολογικούς). Παράλληλα, κατακτάται η πραγματολογική ικανότητα η οποία συνιστά την ικανότητα του παιδιού – και στη συνέχεια των ενήλικων- να αντιληφθούν τις παραμέτρους που οριοθετούν το πλαίσιο της επικοινωνίας και με βάση αυτές να κάνουν εκείνες τις επικοινωνιακές/υφολογικές -και κατά συνέπεια δομικές- επιλογές που είναι συμβατές με το πλαίσιο και τον επικοινωνιακό τους στόχο. Εφόσον όμως τα γλωσσικά συστήματα χαρακτηρίζονται από εγγενή ποικιλότητα (γεωγραφική, κοινωνική, υφολογική και ως αποτέλεσμα της επαφής με άλλα γλωσσικά συστήματα), οι ομιλήτριες/τές συνεχίζουν στην πορεία της ζωής τους, καθώς διευρύνονται οι κοινωνικοί χώροι στους οποίους συμμετέχουν, να κατακτούν ποικιλίες της γλώσσας τους. Οι επίσημες ποικιλίες και οι λόγοι κώδικες εξακολουθούν να κατακτώνται σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό και κατά την ύστερη εφηβεία και την ενήλικη ζωή σε συνάρτηση με την εκπαιδευτική διαδικασία και την επαγγελματική κατάρτιση και ενασχόληση.

Συνοψίζοντας,

1. Η «γραμματική» και γλωσσική ανάλυση περιγράφουν τη γλωσσική και επικοινωνιακή ικανότητα των ομιλητριών/τών.
2. Η γλώσσα και ο τρόπος με τον οποίο αναφέρεται στις οντότητες του κόσμου αλληλεπιδρούν με τον τρόπο με τον οποίο αυτός ο κόσμος γίνεται αντιληπτός.
3. Οι γλώσσες ποικίλουν. Έτσι επιτρέπουν εναλλακτικούς τρόπους αναφοράς και δράσης στον κόσμο.
4. Οι γλώσσες αλλάζουν και οι αλλαγές συνδέονται τόσο με γλωσσικές όσο και κοινωνιογλωσσικές παραμέτρους.
5. Η κοινωνιογλωσσολογική έρευνα έδειξε ότι οι ομιλήτριες/τές μπορούν να αλλάξουν τις γλωσσικές επιλογές/ συμπεριφορές τους ακόμα και σε μεγαλύτερες ηλικίες.
6. Αν και η διαδικασία αλλαγής είναι συνήθως πέρα από τα όρια του συνειδητού, υπάρχει η δυνατότητα να προταθούν (ή ακόμα και να επιχειρηθεί να επιβληθούν) αλλαγές στο πλαίσιο άσκησης γλωσσικής πολιτικής.

Είναι εφικτό ως εκ τούτων, να επισημανθούν ανακριβείς και απαξιωτικές αναπαραστάσεις του κόσμου μέσω της γλώσσας, όπως είναι κατ' εξοχήν οι σεξιστικές γλωσσικές χρήσεις, και να προταθούν εναλλακτικές δομικές και υφολογικές επιλογές. Αυτό είναι πολύ περισσότερο εφικτό στο ελεγχόμενο και σχετικά τυποποιημένο περιβάλλον των δημόσιων εγγράφων, με την ελπίδα της αφύπνισης και της εμπέδωσης

δικαιότερων τρόπων αναφοράς τόσο στις/ους συντελεστές/τριες της δημόσιας διοίκησης όσο και στους/στις αποδέκτες/τριές της.

3.0 Δημόσια Διοίκηση και Φύλο. Ο φανερός και έρπων (ή λανθάνων) σεξισμός του λόγου των δημοσίων εγγράφων

Ως γνωστόν η Ελληνική Δημόσια Διοίκηση απέχει ακόμα από το να θεωρηθεί ένα Σύστημα Διοίκησης «Ανοικτών Θυρών» (Open Doors System). Όπως και άλλοι θεσμοί στη χώρα μας (πολιτικά κόμματα, συνδικαλιστικές οργανώσεις κ.ά.) έχει δομηθεί και λειτουργεί με βάση την ανδρική εμπειρία και την ανδρική κατανομή και διαχείριση του χρόνου. Η κυρίαρχη οργανωσιακή κουλτούρα που αναπτύσσεται στο πλαίσιο της είναι ανδροκεντρική, όπως ανδροκεντρική είναι και σε σημαντικό βαθμό η λήψη των αποφάσεων, αλλά και η θέσπιση των προτεραιοτήτων όσον αφορά στα μέτρα και τις πολιτικές που σχεδιάζονται στο εσωτερικό της και εφαρμόζονται τόσο στο εσωτερικό της όσο και στην κοινωνία ευρύτερα. Η έμφυλη διάσταση της Δ.Δ. παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, καθώς αφορά αφενός μεν το σύνολο του ανθρώπινου δυναμικού της αφετέρου το σύνολο της κοινωνίας, προς την οποία απευθύνονται οι ενέργειες και οι πολιτικές της. Η προσέγγιση της Ελληνικής -και όχι μόνο- Δημόσιας Διοίκησης από τη σκοπιά του φύλου επιβεβαιώνει το φαινόμενο της συνύπαρξης ενός θεσμικού πλαισίου ισότητας και μιας κοινωνικής πρακτικής (όπως και της αντίστοιχης συλλογικής συνείδησης άλλωστε) που διέπεται από την ιεραρχία και τις σχέσεις εξουσίας ανάμεσα στα κοινωνικά φύλα, τους άνδρες και τις γυναίκες.

Στην Ελληνική Δημόσια Διοίκηση, με την εξαίρεση υπουργείων όπως αυτά της Εθνικής Άμυνας και Προστασίας του Πολίτη, οι γυναίκες αποτελούν την πλειοψηφία των εργαζομένων των εισαγωγικών βαθμών, αφού κατά κανόνα επιτυγχάνουν καλύτερες επιδόσεις στους σχετικούς εισαγωγικούς διαγωνισμούς. Ωστόσο ο αριθμός περιορίζεται στις ανώτατες κυρίως θέσεις της διοικητικής πυραμίδας, όπως και στα ανώτερα κέντρα λήψης των αποφάσεων. Ο περιορισμός αυτός συνδέεται κατεξοχήν με τον πατριαρχικό χαρακτήρα της προαναφερόμενης κουλτούρας της Δημόσιας Διοίκησης (ως σημεία-κλειδιά της οποίας η έμφυλη έρευνα επισημαίνει, μεταξύ των άλλων, το στυλ διοίκησης, το λόγο (discourse) που αρθρώνεται γραπτά ή/και προφορικά στο πλαίσιο της, τα συνήθως «αόρατα» κριτήρια αξιολόγησης και ανέλιξης που διαμορφώνονται και τα οποία συχνά συνδέονται με έμφυλα στερεότυπα και προκαταλήψεις κ.λπ. και τα οποία συνηθίσαμε να χαρακτηρίζουμε με τον όρο «γυάλινη οροφή»), καθώς και την ολοκληρωτική σχεδόν άγνοια εργαζομένων, στελεχών και ηγεσίας σε θέματα κοινωνικού φύλου και σεξισμού. Το συγκεκριμένο έλλειμμα είναι ορατό σε θέματα (εντελώς ενδεικτικά) όπως:

- Η αξιολόγηση με κριτήριο το φύλο διαφόρων μέτρων και πολιτικών, αλλά και η διερεύνηση των επιπτώσεων της εφαρμογής τους σε κάθε φύλο χωριστά.
- Η έλλειψη πληροφοριακών συστημάτων που συνδέονται με τη λήψη των αποφάσεων, τα οποία προσφέρουν κατά φύλο σχετικά δεδομένα, χρήσιμα στο σχεδιασμό των διαφόρων πολιτικών.
- Η απουσία ερευνών/μελετών για τον έμφυλο χάρτη της ελληνικής Δημόσιας Διοίκησης, όπως και έμφυλες Στρατηγικές Ανάπτυξης Ανθρώπινου Δυναμικού.
- Η μη ύπαρξη μόνιμων μηχανισμών διαβούλευσης για ζητήματα φύλου και ισότητας ευκαιριών με κοινωνικούς φορείς και φορείς ισότητας.
- Η απουσία Στρατηγικών και Πλάνων Ισόρροπης Συμμετοχής ανδρών και γυναικών στο σύνολο των επιπέδων λήψης των αποφάσεων και μάλιστα σε εκείνα που επιδρούν σημαντικά στην κοινωνία και την οικονομία.
- Η έλλειψη ολοκληρωμένης Στρατηγικής Επιμόρφωσης/Ευαισθητοποίησης των στελεχών της Δημόσιας Διοίκησης σε ζητήματα Ισότητας των Φύλων και των Ευκαιριών.
- Η συστηματική και γενικευμένη χρήση ανδροκεντρικής-σεξιστικής γλώσσας στο σύνολο σχεδόν των εν χρήσει διοικητικών οργάνων κ.ά.

Αντικείμενο του παρόντος Οδηγού είναι ακριβώς η διερεύνηση, μέσω της Ανάλυσης του Λόγου των εγγράφων, του σεξισμού που ακούσια- εκούσια διέπει τη γλώσσα του συνόλου σχεδόν των εν χρήσει διοικητικών οργάνων και προτάσεις υπέρβασής του. Πιο συγκεκριμένα, τύποι της υψηλής ποικιλίας της Ελληνικής, κυρίως αυτοί που χρησιμοποιούνται σε επίσημα γραπτά ή προφορικά είδη λόγου, προέρχονται από τη λεγόμενη λόγια γλώσσα, δηλαδή αποτελούν συνέχεια των μορφολογικών κανόνων αρχαϊζουσών ποικιλιών. Τέτοια παραδείγματα αποτελούν τα επαγγελματικά ουσιαστικά, και κυρίως αυτά που συνδέονται με επαγγέλματα υψηλού κοινωνικού κύρους καθώς και ουσιαστικά με τα οποία δηλώνεται άλλη ιδιότητα (π.χ. η/ο συνάδελφος, η/ο ασθενής). Πληθώρα τέτοιων ουσιαστικών εντοπίζονται σε όλη την τυπολογία των δημόσιων εγγράφων εφόσον αυτά ρυθμίζουν διαδικασίες που αφορούν ομάδες ανθρώπων με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και τη σχέση τους με την κρατική διοίκηση. Τα έγγραφα που περιλαμβάνονται στο σώμα κειμένων και αναλύονται για τους σκοπούς της παρούσας έρευνας λοιπόν, είτε απευθύνονται, είτε αναφέρονται σε ομάδες πολιτών, ανδρών και γυναικών (ή διαμενουσών/όντων στην Ελληνική επικράτεια) και συντάσσονται από κρατικές/ούς λειτουργούς, φορείς συγκεκριμένων αξιωμάτων στην ιεραρχία της δημόσιας διοίκησης. Επίσης, κοινοποιούνται μέσω πινάκων αποδεκτριών/ών σε στελέχη και υπηρεσίες με συναφείς λειτουργίες. Παράλληλα, υπάρχουν και τυποποιημένα έγγραφα με τα οποία καθίσταται εφικτή η αντίστροφη

πορεία, δηλαδή, δίνεται η δυνατότητα στις/στους πολίτες να επικοινωνούν με τις διοικητικές δομές (αιτήσεις, υπεύθυνες δηλώσεις κ.τ.λ.). Καθώς λοιπόν η κατηγορία των ονομάτων που δηλώνουν επαγγελματική ή άλλη ιδιότητα αποτελούν κεντρικό σημείο αναφοράς στα δημόσια έγγραφα, και άρα τα λεξιλόγια εκείνα που κατεξοχήν συνδέονται με τις ταυτότητες των συντακτριών/τών, των ομάδων αναφοράς και των αποδεκτριών/τών τους, και εφόσον μέσω αυτών κατασκευάζονται (και) έμφυλες ταυτότητες για τις εν λόγω ομάδες, αποτελούν το επίκεντρο της ανάλυσης στην παρούσα μελέτη.

Έτσι, η βασική υπόθεση που αποτελεί τον πυρήνα αλλά και τον στόχο του προβληματισμού μας και συνδέεται με την υπόθεση του γλωσσικού σχετικισμού η οποία παρουσιάστηκε στο κεφάλαιο 2, είναι ότι η καταγραφή των σεξιστικών γλωσσικών χρήσεων στο πλαίσιο των εγγράφων της δημόσιας διοίκησης και η υπόδειξη εναλλακτικών γλωσσικών επιλογών μπορεί να λειτουργήσει διαπαιδαγωγικά και μακροπρόθεσμα να συνεισφέρει στην αλλαγή των σεξιστικών προτύπων και τρόπων αναφοράς και αντιμετώπισης των γυναικών στο δημόσιο λόγο και χώρο (πράγμα που υπαινίχθηκε και ο Τριανταφυλλίδης 1963: 333). Όπως υποστηρίζει η Παυλίδου (2002: 50),

«[...] κάποι που εκ πρώτης όψεως μοιάζει να είναι απόλυτα θεμιτό και αθώο –μια ακόμη έκφανση της αρχής της οικονομίας στη γλώσσα- οδηγεί στον αποκλεισμό το μεγαλύτερο μέρος του ελληνικού πληθυσμού, αρχικά από το πεδίο της πρόσληψης και στη συνέχεια από τις νοητικές αναπαραστάσεις του κόσμου μας. Πίσω από τη γενετική χρήση του αρσενικού δεν υπάρχουν άντρες και γυναίκες, αλλά συχνά μόνον άντρες, και ο γλωσσικός εξοβελισμός των γυναικών οδηγεί στον συμβολικό αποκλεισμό τους από όλα τα πεδία και τις δραστηριότητες της κοινωνίας που χάνουν κάποιες αναγνώρισης ή αξίας.»

4.0 Η αποτύπωση της έμφυλης πραγματικότητας στο λόγο της ελληνικής Δημόσιας Διοίκησης, τα συμπεράσματα της ανάλυσης

Η συνημμένη ως παράρτημα Έρευνα Ανάλυσης Λόγου των 949 διοικητικών εγγράφων, που υλοποιήθηκε κατά 40% ποσοτικά μέσω του Atlas t. και κατά 10% ποιοτικά, «με το χέρι» και τα οποία έγγραφα συγκεντρώθηκαν από πέντε περιφέρειες (Αττικής, Κεντρικής Μακεδονίας, Ηπείρου, Β. Αιγαίου και Θεσσαλίας), δέκα δήμους (Αθηναίων, Θεσσαλονίκης, Ζωγράφου, Σάμου, Ηγουμενίτσας, Λαμιέων, Τρίπολης, Καισαριανής Αγίας Παρασκευής, Βόλου), καθώς και το σύνολο σχεδόν των Υπουργείων, επιβεβαιώνει πλήρως τις παραπάνω θεωρητικές εκτιμήσεις για τον υφιστάμενο γλωσσικό σεξισμό των εγγράφων της Δημόσιας Διοίκησης.

Πίνακας 1: Γράφημα με την κατανομή των εγγράφων ανά φορέα

Κατά την ερευνητική επεξεργασία δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση σε **πραγματολογικές** (ποιος απευθύνεται σε ποια-ον, επικοινωνιακοί στόχοι και γλωσσικά μέσα) και **κειμενικές** (η συνεκτικότητα και η συνοχή, η οποία συνδέεται και με τη συνεπή χρήση του γραμματικού γένους και των μηχανισμών της αναφοράς) λειτουργίες των εγγράφων σε σχέση με τις **γλωσσικές επιλογές** των συντακτριών/τών τους. Έτσι, διαπιστώθηκε ότι ο γλωσσικός σεξισμός, δηλαδή η πρακτική διάκρισης ατόμων ή ομάδων με γνώμονα το φύλο τους -με συνήθη στόχο τις γυναίκες- εκφράζεται με γλωσσικές επιλογές που ή αγνοούν ή ορίζουν σε στενό πλαίσιο με αποτέλεσμα να μειώνουν τα άτομα στα οποία απευθύνονται ή αναφέρονται τα έγγραφα. Εντοπίζεται δε στη μορφολογία των ονομάτων, στα άρθρα και

τους επιθετικούς προσδιορισμούς, στη χρήση των αντωνυμιών, στη σύνταξη και στη λεξική σημασία των ονομάτων.

Ωστόσο δεν προέκυψε από τα έγγραφα, οφείλουμε να ομολογήσουμε, η χρήση μειωτικής γλώσσας όσον αφορά τις γυναίκες (χυδαίες αναφορές, υβριστικές κ.ά.), αν και η χρήση γλώσσας που τις ορίζει σε στενό πλαίσιο και μόνο σε αυτό (η νοσοκόμα, η καθαρίστρια κ.λπ.), είναι δυνατό σε συγκεκριμένες κειμενικές συνθήκες να θεωρηθεί μειωτική.

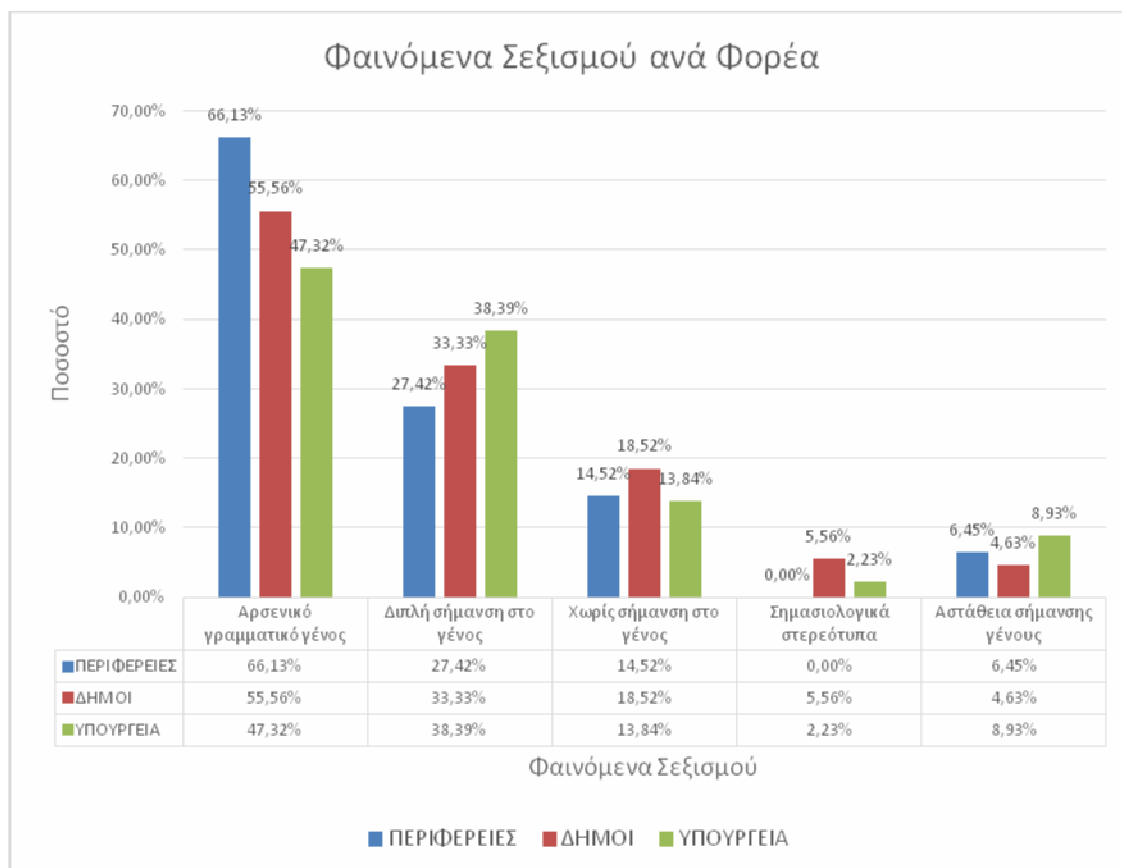
Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του γλωσσικού σεξισμού στα μορφολογικά χαρακτηριστικά των επαγγελματικών ουσιαστικών και των ουσιαστικών που περιγράφουν ιδιότητες. Στα κείμενα των εγγράφων η **κυριαρχία του αρσενικού γένους είναι συντριπτική**. Πέραν της χρήσης του λεγόμενου «περιεκτικού» αρσενικού με συστηματική συμφωνία άρθρων, επιθέτων και αντωνυμιών σχεδόν αποκλειστικά στο αρσενικό γραμματικό γένος, χρησιμοποιούνται οι αρσενικοί τύποι των ονομάτων ακόμα και στην περίπτωση όπου υπάρχει είτε διτυπία (ο/η εργοδότης, η εργοδότρια, ο/η πρέσβης, η πρέσβειρα) είτε το αντίστοιχο ουσιαστικό θηλυκού γένους (ο εκπαιδευτής/ η εκπαιδεύτρια, ο μαθητής/ η μαθήτρια, ο νέος/ η νέα). Η μόνη περίπτωση χρήσης αποκλειστικά του θηλυκού αφορά το επάγγελμα της μαίας. Σε έγγραφο του Υπουργείου Υγείας, ενώ όλες οι άλλες κατηγορίες εργαζόμενων εντοπίζονται στο αρσενικό γένος (οι νοσηλευτές, οι κοινωνικοί λειτουργοί, οι χειριστές, οι οδοντοτεχνίτες κ.τ.λ. αλλά και οι γιατροί, οι ψυχολόγοι οι οποίοι κατά αναλογία ταυτίζονται με το αρσενικό γένος), οι μαίες φαίνεται να είναι αποκλειστικά γυναίκες. Το ίδιο συμβαίνει, εκ των πραγμάτων βεβαίως, με τις 'εγκυμονούσες ή θηλάζουσες γυναίκες' σε έντυπο με οδηγίες χρήσης φαρμάκων αναρτημένο στην ιστοσελίδα επίσης του Υπουργείου Υγείας οι οποίες αποτελούν τη μόνη κατηγορία γένους θηλυκού στην οποία κάνει αναφορά το έγγραφο ('του ασθενούς', 'το γιατρό τους', 'εάν είστε αλλεργικός' κ.τ.λ.). Αντίστοιχη είναι η γλωσσική επιλογή περίπου του συνόλου των συντακτριών/τών των δημόσιων εγγράφων στο σύνολο της παραγωγής διοικητικών κειμένων στην ελληνική δημόσια διοίκηση. Πιο συγκεκριμένα:

Τα Δημόσια Έγγραφα που αναλύθηκαν για τις ανάγκες σύνταξης αυτού του Οδηγού κατηγοριοποιούνται σε τέσσερις βαθμίδες με βάση την κλίμακα των φαινομένων σεξιστικής χρήσης της γλώσσας που εντοπίζονται σε αυτά:

1. Έγγραφα στα οποία δεν εμφανίζονται λεξιλόγια και δομές συναφείς με το φαινόμενο (χωρίς σήμανση γένους). Αυτό το γεγονός δεν υποδηλώνει απαραίτητα μια διαφορετική επιλογή ως προς τη δήλωση του γένους/ φύλου από την πλευρά του φορέα ή της/του συντάκτριας/τη τους.
 2. Έγγραφα τα οποία συντάσσονται **αποκλειστικά στο αρσενικό γένος**.
 3. Έγγραφα «ασταθή» ως προς την επιλογή της/του συντάκτριας/τη, στα οποία εντοπίζεται και χρήση του θηλυκού γένους (**αστάθεια σήμανσης γένους**).
-

4. Έγγραφα στα οποία χρησιμοποιείται και το θηλυκό γένος συστηματικά (διπλή σήμανση γένους).

Είναι αποκαλυπτικός ο συγκεντρωτικός πίνακας του ποσοστού εμφάνισης των φαινομένων σεξισμού ανά φορέα προέλευσης/σύνταξης των εγγράφων που παρατίθεται (πιν. 2):

Πίνακας 2: Γράφημα με τα φαινόμενα σεξισμού ανά φορέα

Μπορούμε να διαπιστώσουμε από αυτόν ότι:

- Σε όλα τα δημόσια έγγραφα ανεξαρτήτου φορέα, κυριαρχεί το αρσενικό γραμματικό γένος. Αυτό ισχύει ακόμα και για τα έγγραφα στα οποία γίνεται διπλή σήμανση του γένους εφόσον στο σύνολό τους τηρείται ο κανόνας της πρόταξης του αρσενικού.
- Το φαινόμενο της σύνταξης των εγγράφων με αποκλειστική χρήση του αρσενικού γραμματικού γένους παρατηρείται εντονότερο στα έγγραφα που χρησιμοποιούν οι περιφέρειες με ποσοστό 66,13% και λιγότερο στα υπουργεία με ποσοστό 47,3%.

- Τα υπουργεία σε ένα ποσοστό 38,39% τηρούν την διπλή σήμανση στο γραμματικό γένος, αλλά σε όλες τις περιπτώσεις προτάσσεται το αρσενικό γένος. Οι περιφέρειες εμφανίζονται να υστερούν στο θέμα αυτό σε σχέση με τους άλλους φορείς, με ένα ποσοστό 27,42%.
- Στα έγγραφα των υπουργείων εντοπίστηκαν τα χαρακτηριστικότερα παραδείγματα σημασιολογικών στερεότυπων και επίσης, εντοπίστηκε εντονότερο το φαινόμενο της αστάθειας σήμανσης του γένους σε ποσοστό 8,93%, γεγονός που πιθανόν να σχετίζεται με το υψηλότερο ποσοστό εγγράφων διπλής σήμανσης.
- Τα έγγραφα χωρίς σήμανση στο γένος φαίνεται να αποτελούν ένα όχι αμελητέο ποσοστό των εγγράφων που αναλύθηκαν, από 13,84% στα υπουργεία σε 18,52% στους δήμους.

Παράλληλα διαπιστώνεται πως τα ανωτέρω επιβεβαιώνονται από την ποιοτική ανάλυση σύμφωνα με την οποία:

4. Στα Δημόσια Έγγραφα, τα οποία συντάσσονται από και απευθύνονται σε υπαλλήλους, άνδρες και γυναίκες αλλά και στελέχη φορείς συγκεκριμένων ιδιοτήτων και αρμοδιοτήτων και αναφέρονται σε ομάδες και κατηγορίες πολιτών, ανδρών και γυναικών η κυριαρχεί το αρσενικό γένος.
5. Πέραν της χρήσης του λεγόμενου «περιεκτικού» αρσενικού διαπιστώνεται συστηματική συμφωνία άρθρων, προσαρτημάτων και αντωνυμιών σχεδόν αποκλειστικά στο αρσενικό γραμματικό γένος.
6. Χρησιμοποιούνται οι αρσενικοί τύποι των ονομάτων ακόμα και στην περίπτωση όπου υπάρχει είτε διτυπία (ο/η εργοδότης, η εργοδότρια, ο/η πρέσβης, η πρέσβειρα) είτε το αντίστοιχο ουσιαστικό θηλυκού γένους (ο εκπαιδευτής/ η εκπαιδευτρια, ο μαθητής/ η μαθήτρια, ο νέος/ η νέα). Η μόνη περίπτωση χρήσης αποκλειστικά του θηλυκού αφορά το επάγγελμα της μαιάς.
7. Οι συντάκτριες/τες, στην προσπάθειά τους να χρησιμοποιήσουν την πρότυπη γλώσσα και τον γενικό κανόνα της προτεραιότητας/ πρόταξης του αρσενικού σε κείμενα τα οποία κατ' εξοχήν αναφέρονται και απευθύνονται σε μεικτές ως προς το φύλο ομάδες του πληθυσμού, αλλά και σε γυναίκες αποκλειστικά, αγνοούν τις γυναίκες καθιστώντας τες αόρατες στο δημόσιο λόγο.
8. Έτσι καθιστούν την προτίμηση στο ανδρικό φύλο ως κανόνα/ συντηρούν τον κανόνα (προτίμηση στο ανδρικό φύλο), νομιμοποιούν τις ασύμμετρες σχέσεις και κατά συνέπεια, συντελούν στη φυσικοποίηση της κυριαρχίας παρουσιάζοντας ως αιώνιο και φυσικό ό,τι στην πραγματικότητα είναι ιστορικό και μεταβατικό (Cameron 1988: 88). Παράγουν κατά συνέπεια σεξιστικό λόγο και αποτέλεσμα.

Κι είναι εξαιρετικά ενδιαφέρον το γεγονός πως, όπως προκύπτει από την έρευνα, το φύλο της συντάκτριας/η δεν επηρεάζει τον σεξιστικό λόγο αφού και οι συντάκτριες τον αναπαράγουν, επιβεβαιώνοντας την φεμινιστική διαπίστωση πως οι γυναίκες έχουν «εσωτερικεύσει» τα πατριαρχικά προτάγματα που τα προσλαμβάνουν ως «φυσικά» και «ορθά»

9. Συχνά σε ασταθή έγγραφα, σε εκείνα δηλαδή που το θηλυκό γένος εμφανίζεται περιστασιακά και περιορισμένα διαμορφώνεται η γνωστή «ψευδαίσθηση της ισότητας των φύλων», που τόσες συζητήσεις προκαλεί τα τελευταία χρόνια κυρίως στο χώρο της Εκπαίδευσης.

Ολοκληρώνοντας αξίζει να τονιστεί πως στο πλαίσιο των διοικητικών εγγράφων που καθιστούν «αόρατες» τις γυναίκες διαμορφώνεται τελικά μια μη ρεαλιστική εκδοχή του κόσμου και γίνεται προφανές πως οι μεν συντάκτριες/τες τους αγνοούν τη διάσταση του φύλου οι δε αποδέκτριες/τες εμποδίζονται-έστω και «ασύνειδα»- να κατανοήσουν τη θεμελιώδη κοινωνική ανισότητα, δηλαδή την ανισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών, άρα και να την υπερβούν.

5.0 Η υπέρβαση του γλωσσικού σεξισμού στα έγγραφα της ελληνικής Δημόσιας Διοίκησης

Από τα προαναφερόμενα γίνεται προφανές πως και λόγω εγγενών δομικών δυσκολιών αλλά και -κυρίως- λόγω του τρόπου κοινωνικοποίησης των γυναικών και ανδρών φορέων της γλώσσας η υπέρβαση του γλωσσικού σεξισμού στη Δημόσια Διοίκηση δεν αποτελεί εύκολη υπόθεση. Στην ουσία πρόκειται για διαδικασία από τη μια κατανόησης και ερμηνείας του φαινομένου και από την άλλη **α. λήψης της απόφασης υπέρβασής του και β. συνεχούς προσπάθειας και άσκησης για την υλοποίηση αυτής της απόφασης κατά τη σύνταξη των διοικητικών εγγράφων.** Στην επιτυχία του εγχειρήματος συντελεί η συμμετοχή σε αυτό όλων των βαθμίδων της υπηρεσιακής πυραμίδας, αλλά και της εκάστοτε πολιτικής ηγεσίας. Συντελεί επίσης σημαντικά η σχετική επιμόρφωση/ευαισθητοποίηση των στελεχών όπως και η παραγωγή κατάλληλου ανάλογου υλικού (εκπαιδευτικών πακέτων, Οδηγών κ.ά.)

Στο πλαίσιο αυτό ο παρών Οδηγός αποπειράται μέσω συγκεκριμένων παραδειγμάτων να συνδράμει την προσπάθεια υπέρβασης του γλωσσικού σεξισμού των διοικητικών εγγράφων. Συγκεκριμένα:

1η Περίπτωση: Το όνομα

Όπως προαναφέρθηκε, το βασικό εύρημα της μελέτης που προηγήθηκε της σύνταξης του Οδηγού συνδέεται με τη χρήση του ονόματος και συγκεκριμένα των επαγγελματικών ουσιαστικών καθώς και των ουσιαστικών που προσδίδουν ιδιότητα στα πρόσωπα και τις ομάδες αναφοράς. Οι προτιμήσεις των ομιλητριών/των της Ελληνικής φαίνεται να συγκλίνουν προς **α)** τη χρήση των κοινών για τα δύο γένη διαθέσιμων καταλήξεων (-ος, ο άνθρωπος/ η οδός) των επαγγελματικών ουσιαστικών της καθαρεύουσας (ιατρός, φιλόλογος, λειτουργός), και **β)** την επιστράτευση των καθαρά αρσενικών επαγγελματικών ουσιαστικών και για τα δύο γένη/ φύλα (βουλευτής, γραμματέας). Αυτό που αδιαμφισβήτητα προκύπτει ως αποτέλεσμα είναι η γενικευμένη χρήση του λεγόμενου «περιεκτικού αρσενικού» για την εξ ορισμού (by default) αναφορά και στα δύο φύλα.

❖ Πρόβλημα:

Στην περίπτωση των δημόσιων εγγράφων, τα οποία συντάσσονται από και απευθύνονται σε γυναίκες και άνδρες υπαλλήλους, στελέχη και φορείς συγκεκριμένων ιδιοτήτων και αρμοδιοτήτων και αναφέρονται σε ομάδες και κατηγορίες πολιτών, γυναικών και ανδρών, η **κυριαρχία του αρσενικού γένους είναι συντριπτική.** Πέραν της χρήσης του

λεγόμενου «περιεκτικού» αρσενικού με συστηματική συμφωνία άρθρων, προσαρτημάτων και αντωνυμιών σχεδόν αποκλειστικά στο αρσενικό γραμματικό γένος, χρησιμοποιούνται οι αρσενικοί τύποι των ονομάτων ακόμα και στην περίπτωση όπου υπάρχει είτε διτυπία (ο/η εργοδότης, η εργοδότης, ο/η πρέσβης, η πρέσβειρα) είτε το αντίστοιχο ουσιαστικό θηλυκού γένους (ο εκπαιδευτής/ η εκπαιδευτρια, ο μαθητής/ η μαθήτρια, ο νέος/ η νέα). Μια από τις ελάχιστες περιπτώσεις χρήσης αποκλειστικά του θηλυκού αφορά το επάγγελμα της μαιάς και την ιδιότητα της εγκύου και της θηλάζουσας.

Τα παρακάτω παραδείγματα αποτελούν είτε λεξιλογικές και φραστικές επιλογές των συντακτριών/των τους είτε ολόκληρα αποσπάσματα Δημοσίων Εγγράφων.

Παράδειγμα (1)

Σε έγγραφο του Υπουργείου Υγείας (έγγραφο FEK 38A_PEDY_pdf, 17-2-2014), ενώ όλες οι άλλες κατηγορίες εργαζόμενων εντοπίζονται στο αρσενικό γένος (οι νοσηλευτές, οι κοινωνικοί λειτουργοί, οι χειριστές, οι οδοντοτεχνίτες κ.τ.λ. αλλά και οι γιατροί, οι ψυχολόγοι οι οποίοι κατά αναλογία ταυτίζονται με το αρσενικό γένος), οι μαιές φαίνεται να είναι αποκλειστικά γυναίκες. Το ίδιο συμβαίνει, εκ των πραγμάτων βεβαίως, με τις 'εγκυμονούσες ή θηλάζουσες γυναίκες' σε έντυπο με οδηγίες χρήσης φαρμάκων αναρτημένο στην ιστοσελίδα επίσης του Υπουργείου Υγείας (έγγραφο MINOXIDIL.pdf) οι οποίες αποτελούν τη μόνη κατηγορία γένους θηλυκού στην οποία κάνει αναφορά το έγγραφο ('του ασθενούς', 'το γιατρό τους', 'εάν είστε αλλεργικός' κ.τ.λ.).

Παράδειγμα (2)

Στα έγγραφα του Υπουργείου Παιδείας που αναλύθηκαν δειγματοληπτικά περιλαμβάνονται «Οδηγίες» για τη διδασκαλία μαθημάτων που απευθύνονται προς τις Διευθύνσεις Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και τις/τους εκπαιδευτικούς των δευτεροβάθμιων σχολείων, σχετικές «Αποφάσεις», «Προκηρύξεις», «Προσκλήσεις» και «Οδηγοί» προγραμμάτων του υπουργείου. Το σύνολο των εγγράφων αναφέρεται σε γυναίκες και άντρες εκπαιδευτικούς, μαθήτριες-τες, υποψήφιας-ους εκπαιδευτριες-τες και εκπαιδευόμενες-ους, σε στελέχη της εκπαίδευσης, απόφοιτες-τους και άτομα φορείς συγκεκριμένων κοινωνικών χαρακτηριστικών (μετανάστριες-τες, φτωχές-ους, παραβάτες). Στο σύνολο των εγγράφων που αναλύθηκαν η αναφορά σε αυτές τις ομάδες γίνεται σχεδόν αποκλειστικά με τη χρήση της μορφολογίας του αρσενικού ονόματος: **Μαθητής, Καθηγητής, Διευθυντής, Συντονιστής, Νέους, Απόφοιτοι, Ενήλικους, Διδάσκων, Προϊστάμενος κ.τ.λ.**

Παράδειγμα (3)

Το έγγραφο «Μήνυμα»- ΜΗΝΥΜΑ-GGI_DIETHNIS-HMERA-AGROTISSAS_15-10-13.pdf- ανακτήθηκε από τα έγγραφα της Γενικής Γραμματείας Ισότητας των Φύλων (Υπουργείο Εσωτερικών), και αναφέρεται στις γυναίκες εκπροσώπους του αγροτικού πληθυσμού. Σε αυτό το έγγραφο η/ο συντάκτρια-της απευθύνεται μεν σε ‘νεοεισερχόμενες’ στον αγροτικό τομέα, αλλά αυτές προσδιορίζονται μέσω του αρσενικού γένους ως ‘μικροκαλλιεργητές’. Λίγο παρακάτω επαναπροσδιορίζονται ως προς το φύλο ως ‘υποψήφιος’, αποκαλύπτοντας την πλήρη σύγχυση των συντακτριών-των ως προς τον ορθό τρόπο αναφοράς στα τιμώμενα πρόσωπα φορείς της επαγγελματικής ιδιότητας της ‘αγρότισσας’ τα οποία είναι καταφανώς γυναίκες!

Παράδειγμα (4)

Σε ομιλία Υπουργού Εργασίας στο DERE College, η οποία δημοσιοποιείται ως Δελτίο Τύπου, το πάνελ αποτελείται από ‘συνομιλητές’, το κείμενο αναφέρεται σε ‘εργοδότες’, ‘εργαζόμενους’ και ‘μακροχρόνια άνεργους’, καθώς και ‘στους περίπου 240.000 νέους της χώρας μας’.

Παράδειγμα (5)

Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα των «Ανακοινώσεων» του Υπουργείου Εξωτερικών με κωδικό r48 (_1991, _2498, _3544, _3846, _5820, _7065, _8028, _8234, _8238, _11113, _40941, _50002, _50500, _50793, _51793, _53232, _53234, _60397), στις οποίες η αρμόδια υπάλληλος τυγχάνει να είναι γυναίκα χωρίς αυτό να διαφοροποιεί τον προσδιορισμό της ως γένους αρσενικού ‘Αρμόδιος’ στο πάνω αριστερό μέρος του εγγράφου στο οποίο, μετά τον προσδιορισμό, συμπληρώνεται το ονοματεπώνυμό της. Αντίθετα, η επίσης γυναίκα στέλεχος που υπογράφει το έγγραφο προσδιορίζεται ως ‘Η Προσωπάρχης’.

Παράδειγμα (6)

Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση των εγγράφων του Υπουργείου Εργασίας «Εντολή Πληρωμής» pdf 3978, pdf 3979 & pdf 3980, στα οποία, στο πρώτο (pdf 3978) και στο τελευταίο (pdf 3980), στον πίνακα αποδεκτών, η ‘Αναφερόμενη Υπόλογος’ προσδιορίζεται ως γυναίκα σε αντιστοιχία με το ονοματεπώνυμο που ακολουθεί, ενώ στο

pdf 3979 οι δύο γυναίκες αποδέκτριες καθίστανται αόρατες μέσω της αναφοράς στο πρόσωπό τους ως 'Αναφερόμενοι Υπόλογοι', εφόσον στον πίνακα των αποδεκτών αυτής της κατηγορίας περιλαμβάνεται και ένας άντρας.

Πρόταση:

Η ταυτόχρονη αναφορά σε γυναίκες και άντρες όταν το κείμενο αναφέρεται σε μεικτούς πληθυσμούς αποτελούμενους και από τα δύο φύλα:

- *Μέσω της χρήσης και των δύο γραμματικών γενών είτε αναγράφοντας ολόκληρη τη λέξη είτε την κατάληξη του αρσενικού -εφόσον η λέξη είναι γένους θηλυκού και το αντίστροφο.*
- *Όταν η αναφορά σε γυναίκες είναι αποκλειστική, η χρήση του θηλυκού γένους αυτονόητα είναι επίσης αποκλειστική.*

Δηλαδή,

A.

Ο Οδηγός που κρατάτε στα χέρια σας αποτελεί ένα εναλλακτικό παράδειγμα. Αρχικά, καταγράφονται και τα δύο γένη των λεγόμενων επαγγελματικών ουσιαστικών. Επιπλέον, είναι εξ ολοκλήρου γραμμένος με πρόταση του θηλυκού τύπου. Αυτό αποτελεί μια πιθανή εναλλακτική επιλογή των συντακτριών/των και για άλλα δημόσια έγγραφα. Ιδανικά κανένα από τα δύο γένη δεν θα έπρεπε δηλώνεται με 3-4 γράμματα. Επειδή όμως αυτό δεν είναι πάντα εφικτό, καλό είναι να εναλλάσσονται τα γένη ως προς το ποιο προηγείται συντακτικά και ποιο ακολουθεί.

B. Δείτε και το κείμενο του παραδείγματος (10) γραμμένο με διαφορετικό τρόπο:

‘1. Ως εργασία ή απασχόληση για τους σκοπούς της παρούσας διάταξης νοείται οποιοδήποτε καθεστώς εργασιακής σχέσης, εξαρτημένης ή μη, ή σύμβασης έργου είτε έχει δηλωθεί είτε όχι με **μετανάστριες και μετανάστες χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα.**

[...]

3. Οι εργοδότες και οι εργοδότες όπως περιγράφονται στην παράγραφο 1 είναι **υποχρεωμένες/οι** να μεριμνούν ώστε **οι εργαζόμενες και οι εργαζόμενοι σε αυτές/ούς μετανάστριες/ες**, να τυγχάνουν άμεσα ιατρικής αξιολόγησης και φροντίδας επί εμφανίσεως οποιασδήποτε συμπτωματολογίας νόσου, με παραπομπή σε αρμόδιες Υγειονομικές Υπηρεσίες.

4. Η/Ο υπεύθυνος/ος του ιατρείου πρωτοβάθμιας φροντίδας υγείας, η/ο ιατρός, του Κέντρου Ελέγχου και Πρόληψης Νοσημάτων και κάθε άλλη-ος υγειονομικός που περιέρχεται στην αντίληψή του παράβαση των παραγράφων 2 και 3 για νοσήματα του άρθρου 1 ενημερώνει αμελλητί την/τον αρμόδια/ο Εισαγγελέα Πλημμελειοδικών,...

2η Περίπτωση: Το άρθρο

Το άρθρο στην Ελληνική γλώσσα, οριστικό και αόριστο, έχει γένη αριθμούς και πτώσεις. Στην περίπτωση των επαγγελματικών ονομάτων με την κοινή για το θηλυκό και το αρσενικό κατάληξη σε -ος και εκείνων για τα οποία επιλέγεται ο λόγιος τύπος του αρσενικού, το θηλυκό ξεχωρίζει από το αρσενικό μόνο εφόσον εκφέρεται με άρθρο. Τα δύο γένη συμπίπτουν όμως και πάλι στην ονομαστική και γενική του πληθυντικού.

❖ Πρόβλημα:

Στο σύνολο των εγγράφων που αναλύθηκαν (πλην εκείνων στα οποία δια του άρθρου ή/και της κατάληξης δηλώνονται και τα δύο γένη), οι περιπτώσεις ασάφειας ως προς την πρόθεση της/του συντάκτριας/τη να χρησιμοποιήσει το αρσενικό γένος επιλύονται με τη χρήση του αρσενικού άρθρου σε διαφορετικά σημεία του ίδιου κειμένου. Έτσι, για παράδειγμα 'οι υπάλληλοι', 'οι εκπαιδευτικοί', 'οι ασθενείς', 'οι πρόσφυγες' 'οι ανά τον κόσμο ομογενείς' προσδιορίζονται σε επόμενες παραγράφους του ίδιου κειμένου ως άντρες εφόσον στην αιτιατική του πληθυντικού αναφέρονται ως **'τους υπαλλήλους'**, **'τους εκπαιδευτικούς'**, **'τους ασθενείς'**, **'τους πρόσφυγες'**, **'τους ανά τον κόσμο ομογενείς'**. Στη συντριπτική τους πλειοψηφία λοιπόν, τα ονόματα που περιγράφουν επαγγελματική ή άλλη ιδιότητα λοιπόν, αναλύονται ως γένους αρσενικού επιβεβαιώνοντας την κυρίαρχη τάση της ελληνικής δημόσιας διοίκησης να αναφέρεται ή/και να απευθύνεται και στις γυναίκες αποδέκτριες των ρυθμίσεων που περιλαμβάνονται στα έγγραφα -ή και των ίδιων των εγγράφων- μέσα από την προσφώνηση/ αναφορά σε άντρες εκπροσώπους των εν λόγω κατηγοριών.

📌 Πρόταση:

Σε κάθε περίπτωση κατά την οποία δημιουργείται αμφισημία ως προς το γένος του ονόματος αναφοράς σε άτομα και ομάδες ανθρώπων λόγω της κοινής μορφολογικής κατάληξης, να αναγράφονται τα άρθρα και στα δύο γένη. Στην περίπτωση δε της μορφολογικά κοινής ονομαστικής και γενικής του πληθυντικού, να προστίθεται η διευκρίνιση: 'γυναίκες και άντρες'.

Δηλαδή,

‘τις/τους υπαλλήλους’, ‘τις/τους εκπαιδευτικούς’, ‘τις/τους ασθενείς’, ‘τις/τους πρόσφυγες’, ‘τις/τους ανά τον κόσμο ομογενείς’

&

‘οι πρόσφυγες, γυναίκες και άντρες’, ‘οι ανά τον κόσμο γυναίκες και άντρες ομογενείς, ‘γυναικών και αντρών υπαλλήλων’, ‘των εκπαιδευτικών, γυναικών και αντρών’, ‘των ασθενών, γυναικών και αντρών’

3η Περίπτωση: Προσαρτήματα στην Ονοματική Φράση

Στην Ελληνική γλώσσα, τα προσαρτήματα στις ονοματικές φράσεις (ΟΦ) –π.χ. οι επιθετικοί προσδιορισμοί- οφείλουν να συμφωνούν με το όνομα/ ουσιαστικό που αποτελεί την κεφαλή της ως προς το γένος, τον αριθμό και την πτώση.

❖ Πρόβλημα:

Στις φράσεις που παρατίθενται παρακάτω, το όνομα δεν φέρει εκ της μορφολογίας του πληροφορία για το γραμματικό γένος και κατ’ επέκταση το φύλο με το οποίο ταυτίζεται. Το αρσενικό γραμματικό γένος των ονομάτων αναφοράς σε επαγγελματικές και άλλες ιδιότητες λοιπόν, προκύπτει από την ανάλυση των επιθετικών προσδιορισμών. Ως εκ τούτου το άρθρο, (βλ. περίπτωση 2) και τα υπόλοιπα προσαρτήματα (π.χ. επιθετικοί προσδιορισμοί) μεταφέρουν -δια του κανόνα της υποχρεωτικής συμφωνίας ως προς το γένος- αυτή την πληροφορία.

Παράδειγμα (7)

‘τον ορισμό του υπεύθυνου εκπρόσωπου του Δήμου ως συνεργάτη’

‘με χρέη επιστημονικού συμβούλου’

‘προώθηση της ιδιότητας των νέων ως ενεργοί πολίτες και ως ευρωπαίοι πολίτες’

‘μόνιμοι εκπαιδευτικοί’

‘στους λοιπούς συναδέλφους’

‘οι συμβεβλημένοι ιατροί’

‘μέχρι τον ορισμό νέου προέδρου’

‘των Ρομά Ελλήνων και αλλοδαπών’

‘Υπηρεσιακού Γενικού Γραμματέα’ (της γραμματέως)

‘ο αμέσως επόμενος αδιάθετος υπάλληλος’

‘έναν έμπιστο συνάδελφο’

📌 Πρόταση:

Στις περιπτώσεις μορφολογικής ταύτισης αρσενικού και θηλυκού γένους τα προσαρτήματα στην ΟΦ (π.χ. επιθετικοί προσδιορισμοί) να παρατίθενται και στα δύο γένη. Όπου αυτό δεν είναι εφικτό, να προστίθεται η φράση ‘γυναικών και αντρών’.

Δηλαδή,

‘τον ορισμό της/του υπεύθυνης/ου εκπρόσωπου του Δήμου ως συνεργάπιδος/τη
‘με χρέη επιστημονικής/ού συμβούλου
‘προώθηση της ιδιότητας των νέων γυναικών και αντρών ως ενεργοί πολίτες και ως ευρωπαίοι πολίτες
‘μόνιμες/οι εκπαιδευτικοί
‘στις/ στους λοιπές/ούς συναδέλφους
‘οι συμβεβλημένες/οι ιατροί
‘μέχρι τον ορισμό νέας/ου προέδρου
‘των Ρομά Ελληνίδων/ Ελλήνων και αλλοδαπών’
‘Υπηρεσιακής/ού Γενικής/ού Γραμματέα’ (ή Γραμματέως)
‘η/ο αμέσως επόμενη/ος αδιάθετη/ος υπάλληλος
‘μια/έναν έμπιστη/ο συνάδελφο’

4η Περίπτωση: Οι Αντωνυμίες

Σε αντιστοιχία με το ρόλο του άρθρου και των προσαρτημάτων στην ονοματική φράση, οι αντωνυμίες αποσαφηνίζουν το γένος αναφοράς των ουσιαστικών τα οποία προσδιορίζουν ή στα οποία αναφέρονται. Η αρσενικού γένους κτητική αντωνυμία ‘του’ προσδιορίζει τον κτήτορα ως άντρα. Αντίστοιχα λειτουργούν και οι αναφορικές ‘ο οποίος’, ‘όσοι’ και οι δεικτικές αντωνυμίες ‘άλλους’, ‘όλους’. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα εγγράφου του Υπουργείου Εσωτερικών που ακολουθεί στο παράδειγμα 8 (PD_131_GR2006.doc). Το έγγραφο αποτελεί Προεδρικό Διάταγμα και αφορά το δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης υπηκόων τρίτης χώρας οι οποίες-οι διαμένουν νόμιμα στην Ελλάδα.

❖ Πρόβλημα:

Οι αντωνυμίες λειτουργούν ως μηχανισμοί αναφοράς σε οντότητες του κόσμου, είτε αυτές αναφέρονται σε κάποιο σημείο του κειμένου είτε αφορούν το ευρύτερο περιεχόμενο.

Στο παράδειγμα (8), η χρήση του αρσενικού γένους των δεικτικών και των αντιθετικών αντωνυμιών/ προσδιοριστών ('του ετέρου'/ 'σε αυτό'/ 'του ετέρου συζύγου στο σύζυγο αυτόν') κάνει αδύνατη την αναπομπή στο πρόσωπο αναφοράς δηλαδή, είτε στην σύζυγο είτε στον σύζυγο που έχει την επιμέλεια των τέκνων, καθιστώντας το απόσπασμα δυσνόητο και ασαφές.

Επίσης, στο συγκεκριμένο παράδειγμα, τη σύγχυση επιτείνει η μορφοφωνολογική επιλογή αποβολής του τελικού -ν ('για μεν τα τέκνα του συντηρούντος σε αυτό*'), που παραπέμπει στην κατάληξη του ουδετέρου, σε αντιδιαστολή με το 'αυτόν', το οποίο διατηρεί το τελικό -ν, στο τέλος της πρότασης. Σε κάθε περίπτωση, οι φράσεις 'του ετέρου των συζύγων' και 'του ετέρου συζύγου στο σύζυγο αυτόν', με τις αντωνυμίες και τα ουσιαστικά που προσδιορίζουν να δημιουργούν αμφισημία ως προς την ταύτιση του αρσενικού γένους με το φύλο των προσώπων αναφοράς, αποτελούν ένα ακόμα παράδειγμα συνεπούς χρήσης του ισχυρού αρσενικού γραμματικού γένους εις βάρος όχι μόνο των γυναικών/προσώπων αναφοράς, αλλά και των αναγνωστριών-των οι οποίοι καλούνται να αποκωδικοποιήσουν το νόημα. Στη συνέχεια δε του κειμένου, και σε ό,τι αφορά το ζήτημα της οικογενειακής επανένωσης στις περιπτώσεις πολυγαμίας, η συντάκτρια-της του κειμένου αναιρεί την αρχική της/του επιλογή ως προς τη συνεπή χρήση του αρσενικού γραμματικού γένους και διαχωρίζει μέσω αυτού -με όχημα το γένος των αντωνυμιών, αντιθετικών και προσωπικών αντίστοιχα- το φύλο των προσώπων αναφοράς προϋποθέτοντας 1) το δεδομένο του αποκλειστικά αντρικού δικαιώματος στην πολυγαμία ('με άλλη σύζυγο', 'άλλης συζύγου'), και 2) διατηρώντας την αρσενική ταυτότητα 'του συντηρούντος' και έχοντας την επιμέλεια τέκνων ('του έχει ανατεθεί νομίμως η επιμέλεια'). Επιβεβαιώνει λοιπόν, έμμεσα την τάξη πραγμάτων στον κόσμο και τη σχέση των γλωσσικών τύπων με αυτή.

Παράδειγμα (8):

« β. Τα λοιπά, κάτω των 18 ετών, άγαμα τέκνα του συντηρούντος ή του ετέρου των συζύγων, συμπεριλαμβανομένων των τέκνων που έχουν, κατά τα ανωτέρω, υιοθετηθεί, εφόσον η άσκηση της επιμέλειας έχει νομίμως ανατεθεί για μεν τα τέκνα του συντηρούντος σε αυτό*1, για δε τα τέκνα του ετέρου συζύγου στο σύζυγο αυτόν.»

«2. Σε περίπτωση πολυγαμίας, αν ο συντηρών έχει ήδη σύζυγο που ζει μαζί του στην Ελλάδα, δεν επιτρέπεται η οικογενειακή επανένωση με άλλη σύζυγο. Δεν επιτρέπεται η

1 Ο αστερίσκος (*) υποδηλώνει αντιγραμματική δομή.

οικογενειακή επανένωση ανήλικων τέκνων του συντηρούντος και άλλης συζύγου, εκτός των περιπτώσεων που του έχει ανατεθεί νομίμως η επιμέλεια.»
(σελ. 3-4)

Πρόταση:

Στις περιπτώσεις αναφοράς σε μεικτούς πληθυσμούς να παρατίθενται και τα δύο γένη των αντωνυμιών που αναπέμπουν σε πρόσωπα. Στην περίπτωση δε αποκλειστικής αναφοράς σε γυναικεία πρόσωπα δεν είναι κατανοητή –και ως εκ τούτου αποδεκτή- η γενικευτική χρήση αντωνυμιών γένους αρσενικού.

Δηλαδή,

‘της/του’, ‘η/ο οποία/ος’, ‘όσες/οι’, ‘άλλες/ους’, ‘όλες/ους’

5η Περίπτωση: Σειρά Όρων

Ως προς τη σειρά των όρων, ενδιαφέρον έχει να επισημανθεί η επιλογή των συντακτριών/των σε εκείνα τα έγγραφα που συντάσσονται αναφερόμενα και απευθυνόμενα και στο δύο γένη/ φύλα (έγγραφα με διπλή σήμανση γένους). Σε αυτά, η επιλογή βρίσκεται σε αρμονία με τον γραμματικό/ συντακτικό κανόνα του ισχυρού αρσενικού γραμματικού γένους και ως εκ τούτου είτε προτάσσεται το αρσενικό άρθρο και όνομα είτε γράφεται πλήρως ο αρσενικός τύπος του ονόματος στον οποίο προστίθεται μετά τα σύμβολα ‘/-’ ή ‘-’ η κατάληξη του θηλυκού.

Πρόβλημα:

Ακόμα και στα έγγραφα τα οποία θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε πολιτικά ορθότερα ως προς την αναφορά στο κοινωνικό φύλο (ο/η εργαζόμενος/η), η συνεπής πρόταξη του αρσενικού ενισχύει την αρσενική κυριαρχία τόσο στο γλωσσικό όσο και στο συμβολικό επίπεδο. Ούτε ένα από τα έγγραφα της βάσης που αποτέλεσαν την πρώτη ύλη της έρευνας για τον σεξισμό στα Δημόσια Έγγραφα δεν παραβιάζει αυτόν τον κανόνα.

Αυτή η επιλογή αντικατοπτρίζει δύο παραμέτρους:

α. Αποτυπώνει την γενικότερη προτίμηση των ελληνίδων-ων ομιλητριών-των για την πρόταξη του αρσενικού γένους.

β. Αναπαράγει αυτή την προτίμηση, αναπαράγοντας ταυτόχρονα και τις συνδηλώσεις της στο επίπεδο του συμβολικού.

Όμως, δεν αποτελεί μη παραβιάσιμο κανόνα εφόσον η αντιστροφή της σειράς των γραμματικών γενών δεν παράγει αντιγραμματικές δομές. Επίσης, δεν απορρέει από καμία αξιωματική διευθέτηση των πραγμάτων η οποία οφείλει να παραμείνει αμετάβλητη στο χρόνο. Αντίθετα, μέσα σε ένα πλαίσιο άσκησης γλωσσικής πολιτικής, εναλλακτικές γλωσσικές -και άρα κοινωνιογλωσσικές- διευθετήσεις στο ελεγχόμενο πλαίσιο της σύνταξης των Δημόσιων Εγγράφων φαίνονται επιβεβλημένες. Όπως είπαμε και στην αρχή του κεφαλαίου, αυτές μπορούν να λειτουργήσουν τόσο αφυπνιστικά όσο και διαπαιδαγωγικά, δίνοντας το έναυσμα για μια δικαιότερη αναφορά σε γυναίκες και άντρες συντάκτριες-τες/ αποδέκτριες-ες των εγγράφων.

Πρόταση:

Όπως θα παρατηρείτε, σε αυτό τον Οδηγό, η συντακτική επιλογή είναι η πρόταξη του θηλυκού γραμματικού γένους. Στόχος είναι η επιλογή δήλωσης του γένους/ φύλου να είναι ανατρεπτική ως προς τον κυρίαρχο γραμματικό κανόνα και να λειτουργήσει αφυπνιστικά, υποδεικνύοντας τη δυνατότητα μιας εναλλακτικής συντακτικής διευθέτησης όχι αμιγώς γλωσσικών ζητημάτων στην εκπροσώπηση των φύλων στο λόγο. Αντίστοιχες εναλλακτικές επιλογές μπορούν να υιοθετηθούν από τις/τους συντάκτριες-τες των Δημοσίων Εγγράφων οι οποίες-οι καλό θα ήταν να καταστούν σαφή την επιλογή τους στις/στους αναγνώστριες-τες με μια υποσημείωση στην αρχή του εγγράφου.

Δηλαδή,

Όπως είπαμε και στην **1η Περίπτωση**, ο Οδηγός που κρατάτε στα χέρια σας αποτελεί ένα εναλλακτικό παράδειγμα. Είναι εξ ολοκλήρου γραμμένος με πρόταξη του θηλυκού τύπου. Αυτό αποτελεί μια πιθανή εναλλακτική επιλογή των συντακτριών/των και για άλλα δημόσια έγγραφα. Ιδανικά κανένα από τα δύο γένη δεν θα έπρεπε δηλώνεται με 3-4 γράμματα. Επειδή όμως αυτό δεν είναι πάντα εφικτό, καλό είναι να **εναλλάσσονται τα γένη ως προς το ποιο προηγείται συντακτικά και ποιο ακολουθεί.**

6η Περίπτωση: Λεξικές σημασίες

Οι λεξικές σημασίες που κυριαρχούν στα δημόσια έγγραφα και συνδέονται με τα ζητούμενα αυτού του Οδηγού αφορούν κυρίως λεξιλογικές επιλογές για την αναφορά σε

γυναίκες και άνδρες στελέχη του ευρύτερου δημόσιου τομέα, σε ομάδες και κατηγορίες πολιτών στις/στους οποίες/ους αναφέρονται τα έγγραφα, καθώς και σε κατηγορίες αποδεκτριών/τών. Σε ό,τι αφορά τις σημασίες τους, τα εν λόγω λεξιλόγια προσδίδουν ιδιότητες, επαγγελματικές ή άλλες, στα πρόσωπα αναφοράς. Σε αυτές μπορούν να προσμετρηθούν σημασιακές παράμετροι που αφορούν τη δήλωση του βιολογικού φύλου αυτών των προσώπων. Παρότι η μορφολογία των ονομάτων δεν αρκεί σε κάθε περίπτωση για να αποσαφηνίσει το φύλο αναφοράς (βλ. κοινές λόγιες καταλήξεις για το αρσενικό και το θηλυκό, μη χρήση άρθρων ή άλλων προσαρτημάτων στην ΟΦ και κοινά άρθρα για την ονομαστική και γενική πληθυντικού), η συντριπτική πλειοψηφία των ονομάτων που επαναλαμβάνονται στα δημόσια έγγραφα ταυτίζονται με το αρσενικό γένος όπως προκύπτει από την συντακτική και την κειμενική τους ανάλυση.

❖ Πρόβλημα:

Τα ονόματα που εκφράζουν επαγγελματική ή άλλη ιδιότητα, και κατά κανόνα σχετίζονται με κοινωνικά σύνολα που αποτελούνται τόσο από άντρες όσο και από γυναίκες, αναφέρονται ή απευθύνονται στις δεύτερες κατονομάζοντας αποκλειστικά τους πρώτους. Με αυτόν τον τρόπο παγιώνουν την ιστορικά διαμορφωμένη προτίμηση της ελληνικής γλώσσας για το αρσενικό γένος καθιστώντας όμως τις γυναίκες αποδέκτριες των διοικητικών πράξεων εντελώς άορατες. Η μορφολογία του θηλυκού γένους επιλέγεται επιλεκτικά και στην περίπτωση (αν και όχι πάντα) που το άμεσα επονομαζόμενο πρόσωπο είναι γυναίκα. Το συμπέρασμα δε που προκύπτει από την ανάλυση είναι ότι το αρσενικό χρησιμοποιείται μεν κατά τρόπο «περιεκτικό» και για τη δήλωση του θηλυκού, αλλά στην πραγματικότητα εμφανίζει ως «φυσικό» γεγονός την μη άμεση αναφορά στα γυναικεία πρόσωπα παγιώνοντας σεξιστικά πρότυπα αναφοράς στον πληθυσμό. Οι λεξιλογικές επιλογές που εντοπίζονται στο μεγαλύτερο μέρος των εγγράφων αναδεικνύουν την αποκλειστική χρήση του αρσενικού γένους ως προς την κυριολεκτική τους σημασία και την **εξωγλωσσική και κατά κοινωνική σύμβαση συμπεριληπτική αναφορά στο θηλυκό**, η οποία και θα μπορούσε να αμφισβητηθεί εφόσον **καμία φράση του κείμενο δεν την υποστηρίζει**.

Αυτό συμβαίνει/ισχύει τόσο για την ορολογία που ταυτίζεται με επαγγελματικές και άλλες ιδιότητες υψηλού κοινωνικού κύρους όσο και χαμηλού:

Ιδιότητες υψηλού κοινωνικού κύρους

‘ο Δήμαρχος’

‘ο θεράπων ιατρός’

‘τον αρμόδιο Εισαγγελέα’

‘Διευθυντές’
‘ο Πρόεδρος’
‘οι συμβεβλημένοι ιατροί’
‘Μετακλητός Γενικός Γραμματέας’
‘οι ειδικοί σύμβουλοι’
‘ο ομόρρυθμος εταίρος’
‘Αναπληρωτές Υπουργοί και Υφυπουργοί’

Ιδιότητες κοινωνικών και επαγγελματικών ομάδων

‘για εκπαιδευτές και εκπαιδευόμενους’
‘τους ελεύθερους επαγγελματίες’
‘υπεύθυνοι εκπαίδευσης’
‘ο μαθητής’
‘ο καθηγητής’
‘για εφήβους’
‘του ασθενούς’
‘τους ανά τον κόσμο ομογενείς’
‘των Απόδημων Ελλήνων’
‘έναν έγκριτο δημοσιογράφο’

Ιδιότητες χαμηλού κοινωνικού κύρους και παραβατικότητας

‘κρατούμενοι’
‘παραβάτες’
‘αλκοολικοί’
‘φτωχοί’
‘άστεγοι’
‘όσοι είναι εκδιδόμενα πρόσωπα’

Σημειώστε επίσης την κατανομή του γραμματικού γένους στη φράση:

Παράδειγμα (9):

«[...] ενός ιατρού, ελλείψει δε αυτού μιας νοσηλεύτριας»

Ενώ, μέσω της ενεργοποίησης σημασιολογικών στερεοτύπων, ο ‘ιατρός’ ορίζεται ως αυτονόητα άντρας, η ‘νοσηλεύτρια’ προσδιορίζεται ως γένους θηλυκού και κατ’ επέκταση ως γυναίκα, σε αντίθεση με τη γενικευτική χρήση του αρσενικού γένους για τη

συντριπτική πλειοψηφία των επαγγελματικών ιδιοτήτων στα δημόσια έγγραφα. Η άνιση κατανομή του κοινωνικού κύρους σε σχέση με τα αναφερόμενα επαγγέλματα ακολουθεί και την στερεοτυπική κατανομή του γένους/ φύλου των φορέων της αντίστοιχης επαγγελματικής ιδιότητας: άντρας-ιατρός/ γυναίκα-νοσηλεύτρια, παρακολουθώντας μια κοινωνική παρά γλωσσική διευθέτηση των κοινωνικών ρόλων. Αντίστοιχα ζητήματα αναδεικνύονται και συζητήθηκαν και στο παράδειγμα (8).

Πρόταση:

1. Η ταυτόχρονη αναφορά σε γυναίκες και άντρες όταν το κείμενο αναφέρεται σε μεικτούς πληθυσμούς αποτελούμενους και από τα δύο φύλα μέσω της χρήσης και των δύο γραμματικών γενών είτε αναγράφοντας ολόκληρη τη λέξη είτε την κατάληξη του αρσενικού -εφόσον η λέξη είναι γένους θηλυκού- και το αντίστροφο.
2. Ιδιαίτερη ευαισθησία και προσοχή πρέπει να δίνεται στην αναπαραγωγή απαξιωτικών σημασιολογικών στερεοτύπων που αφορούν κοινωνικές ταυτότητες και ρόλους (παραδείγματα 8 & 9).

Δηλαδή,

Η φράση: «[...] ενός ιατρού, ελλείπει δε αυτού μιας νοσηλεύτριας» θα μπορούσε να μετατραπεί σε: «[...] μίας/ενός ιατρού, ελλείπει δε αυτού μιας/ενός νοσηλεύτριας/τη»

7η Περίπτωση: Ουδέτερα ως προς το φύλο λεξιλόγια

Στο σύνολο των κειμένων που αναλύθηκαν, εντοπίζεται η χρήση των λεγόμενων ουδέτερων ως προς το φύλο λεξιλογίων όπως 'άτομο', 'άνθρωπος', 'πρόσωπο' με τα οποία γίνεται συμπεριληπτική αναφορά σε εκπροσώπους και των δύο φύλων κατά τρόπο μάλλον ισότιμο.

Πρόβλημα:

Στο περικείμενο που δημιουργούν τα κείμενα όμως, εν τέλει και αυτές οι λέξεις αναλύονται σε αντιστοιχία με όλα τα ονόματα αναφοράς σε εμπλεκόμενες-ους και ενδιαφερόμενες-ους με συνέπεια και αυτές να ταυτίζονται με το αρσενικό.

Πρόταση:

Τα κείμενα προσλαμβάνονται και ερμηνεύονται από τις/τους αναγνώστριες-τες ως ολότητες. Ως εκ τούτου, εάν το σύνολο του κειμένου περικειμενοποιεί την κυριαρχία του αρσενικού γραμματικού γένους, τότε και οι ουδέτερες ως προς το γένος λέξεις θα ερμηνευθούν ως αρσενικές. Για να μη συμβεί αυτό θα πρέπει να εφαρμοστούν όλες οι παραπάνω προτάσεις.

Δηλαδή,

Η εγγραφή και των δύο γενών στα Δημόσια Έγγραφα σε όλες τις περιπτώσεις έμμεσης ή άμεσης αναφοράς σε μεικτές ομάδες ανθρώπων οφείλει να είναι συστηματική.

8η Περίπτωση: Η πραγματολογική διάσταση των Δημόσιων Εγγράφων

Τα κείμενα από τα οποία προέρχονται τα παραδείγματα που ακολουθούν αποτελούν ποικίλης τυπολογίας δημόσια έγγραφα τα οποία είτε αφορούν τις καθαρά διοικητικές λειτουργίες των κρατικών υπηρεσιών, είτε αποτυπώνουν και επιχειρούν να κατευθύνουν πτυχές της κοινωνικής και οικονομικής ζωής, διαδικασίες εκπαίδευσης/ κατάρτισης, λειτουργίες του κλάδου της υγείας και ούτω καθεξής. Αποτελούν εργαλεία για τη ρύθμιση διαδικασιών του δημόσιου τομέα, αλλά και φορέων και πτυχών της κοινωνικής ζωής. Συντάσσονται με τη χρήση των υψηλών υφολογικών ποικιλιών, ακολουθούν τους μορφολογικούς και συντακτικούς κανόνες της πρότυπης ποικιλίας η οποία, όπως είπαμε και στην αρχή, βρίσκεται σε επαφή με τη λόγια γλώσσα που με τη σειρά της συνδέεται με τη χρήση αρχαϊζουσών ποικιλιών. Αντίστοιχες είναι και οι λεξιλογικές επιλογές των συντακτριών-των τους.

❖ Πρόβλημα:

Η χρήση των κανόνων της πρότυπης γλώσσας και των λόγιας προέλευσης επαγγελματικών ουσιαστικών συνάδει με την κατασκευή ταυτοτήτων κύρους στο πλαίσιο της δημόσιας διοίκησης. Το αποτέλεσμα είναι ότι η δήλωση του θηλυκού γένους και η κατ' επέκταση αναφορά στους εκπροσώπους του στο γυναικείο φύλο είναι κατά κανόνα προβληματική. Πέραν της σχεδόν ολοκληρωτικής αποφυγής της χρήσης του θηλυκού γένους και συνεπώς της άμεσης αναφοράς στο γυναικείο φύλο για το σύνολο των κοινωνικών και επαγγελματικών ταυτοτήτων που αναφέρονται στα κείμενα, επισημαίνονται και στοιχεία τα οποία αναδεικνύουν ακραία ως προς την πρόσληψη των κειμένων σημασιακά και πραγματολογικά αποτελέσματα (βλ. και παράδειγμα 8).

Όχι μόνο το σύνολο των συντελεστριών/ων και των προσώπων αναφοράς της δημόσιας διοίκησης κατασκευάζονται μέσω του αρσενικού ως κατ' εξοχήν άντρες αλλά και 'οι νεοεισερχόμενες αγρόπισσες' ορίζονται ως 'μικροκαλλιεργητές' στην ίδια πρόταση, στο κείμενο του χαιρετισμού που απευθύνεται σε αυτές. Τα 'εκδιδόμενα πρόσωπα' προσδιορίζονται ως 'όσοι', οι 'μετανάστες χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα' είναι μάλλον μόνο άντρες όπως και 'οι εργοδότες' οι οποίοι είτε νόμιμα είτε παράνομα ('καθεστώς εργασιακής σχέσης, εξαρτημένης ή μη, ή σύμβασης έργου είτε έχει δηλωθεί είτε όχι') τους απασχολούν. Αντίστοιχα, το ιατρικό προσωπικό και οι εισαγγελικές αρχές δεν στελεχώνονται από γυναίκες. Χαρακτηριστικό για την αναφορά σε εκπροσώπους όλου του φάσματος της κοινωνικής διαστρωμάτωσης, είναι το απόσπασμα (10) που ακολουθεί (ΦΕΚ 1002-2/4/2012):

Παράδειγμα (10)

'1. Ως εργασία ή απασχόληση για τους σκοπούς της παρούσας διάταξης νοείται οποιοδήποτε καθεστώς εργασιακής σχέσης, εξαρτημένης ή μη, ή σύμβασης έργου είτε έχει δηλωθεί είτε όχι με μετανάστες χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα.

[...]

3. Οι εργοδότες όπως περιγράφονται στην παράγραφο 1 είναι **υποχρεωμένοι** να μεριμνούν ώστε **οι εργαζόμενοι σε αυτούς μετανάστες**, να τυγχάνουν άμεσα ιατρικής αξιολόγησης και φροντίδας επί εμφανίσεως οποιασδήποτε συμπτωματολογίας νόσου, με παραπομπή σε αρμόδιες Υγειονομικές Υπηρεσίες.

4. Ο υπεύθυνος του ιατρείου πρωτοβάθμιας φροντίδας υγείας, ο θεράπων ιατρός, Ιατρός του Κέντρου Ελέγχου και Πρόληψης Νοσημάτων και κάθε άλλος υγειονομικός που περιέρχεται στην αντίληψή του παράβαση των παραγράφων 2 και 3 για νοσήματα του άρθρου 1 ενημερώνει αμελλητί τον αρμόδιο Εισαγγελέα Πλημμελειοδικών,...

Τα αποσπάσματα στο παράδειγμα (11) από τον οδηγό για την αποφυγή και την αντιμετώπιση φαινομένων άσκησης βίας στις γυναίκες στο χώρο εργασίας τους, στο πλαίσιο του προγράμματος DAPHNE III, 2007-2013 (204_odigos_0710.pdf) ο οποίος αναφέρθηκε και παραπάνω, επιλέχθηκαν για το μάλλον αντίθετο με την κοινή λογική, αλλά εν τέλει και το γλωσσικό αίσθημα, πραγματολογικό αποτέλεσμα που παράγουν. Αποτελούν την ακραία έκφραση της σύγχυσης των συντακτριών-των τους ως προς το γραμματικό πρότυπο που ακολουθούν, οι οποίες-οι, στην προσπάθειά τους να ακολουθήσουν ό,τι θεωρούν κανόνα της πρότυπης γλώσσας, καταλήγουν να ταυτίζουν με

το αρσενικό γένος τις γυναίκες θύματα της σεξουαλικής βίας στο χώρο της εργασίας τους στις οποίες απευθύνονται (επισημάνσεις με έντονη γραφή). Οι συντάκτριες-τες του Οδηγού απευθύνουν άμεσες κατευθυντικές πράξεις με προσλεκτική ισχύ εντολής (ρηματικοί τύποι στην προστακτική), οι οποίες λειτουργούν ως ισχυρές προτροπές προς τις γυναίκες θύματα βίας να είναι **‘συγκεκριμένοι’**, **‘σοβαροί’** και **‘άμεσοι’**. Αυτές οι γυναίκες παρακάτω ταξινομούνται σε κατηγορίες εργαζόμενων ως **‘εργαζόμενοι’**, **‘αλλοδαποί’**, **‘οικιακοί βοηθοί’** και κατ’ αναλογία ως άντρες **‘εκπαιδευτικοί’**. Επίσης, προτρέπονται να αναζητήσουν **‘έναν μάρτυρα συμπεριφοράς’**, η/ο οποία-ος προσδιορίζεται περαιτέρω μέσω του αρσενικού γένους ως **‘έναν έμπιστο συνάδελφο’** και εν δυνάμει **‘αυτόπτης ή αυτήκοος μάρτυρας’**.

Παράδειγμα (11)

‘Αυτό το φυλλάδιο στοχεύει στις εργαζόμενες γυναίκες, στους εκπρόσωπους των εργαζομένων και στους εργοδότες.

[...] Διεθνείς μελέτες έχουν δείξει ότι μεταξύ 40 και 90 τοις εκατό των ερωτηθεισών γυναικών έχουν υποστεί κάποια μορφή βίας ή παρενόχλησης κατά τη διάρκεια της εργασιακής τους ζωής.

((και συνεχίζει δίνοντας οδηγίες για την αντιμετώπιση της παρενόχλησης))

[...] Αντιμετωπίστε ευθέως όποιον σας παρενοχλεί:

Κάντε το απρόσμενο: Ονομάστε τη συμπεριφορά. Ο,τιδήποτε μόλις έκανε πείτε το και γίνετε συγκεκριμένοι.

Να είστε σοβαροί, άμεσοι και να μιλάτε απερίφραστα.

Βρείτε έναν μάρτυρα συμπεριφοράς

Ενημερώστε έναν έμπιστο συνάδελφο και προσπαθήστε να διασφαλίσετε ότι είναι αυτόπτης ή αυτήκοος μάρτυρας σε κάποια κατάσταση όπου παρενοχλείστε σεξουαλικά.

((και παρακάτω))

Πείτε το σε κάποιον: Με το να είστε σιωπηλή ή γενναία (σηκώνοντας το βάρος μόνη σας) αφήνετε τη σεξουαλική παρενόχληση να συνεχίζεται.

((και παρακάτω))

Εργασιακές ομάδες που βρίσκονται σε μεγαλύτερο κίνδυνο εργασιακής βίας από άλλες:

2. Εργαζόμενοι στο χώρο της καθαριότητας και σε συνεργεία καθαρισμού, οικιακοί βοηθοί

3. Αλλοδαποί εργαζόμενοι

4. **Εργαζόμενοι** στον τομέα της Υγείας και σε κοινωνικές υπηρεσίες
5. **Εργαζόμενοι** με συμβάσεις περιορισμένου χρόνου
6. **Εργαζόμενοι** στον τομέα λιανικής πωλήσεων και σε μικρές επιχειρήσεις
7. **Εκπαιδευτικοί**

Χαρακτηριστικά είναι και τα παραδείγματα (12), (13), (14) και (15) τα οποία προέρχονται από Περιφέρειες και Δήμους και το Υπουργείο Εσωτερικών αντίστοιχα. Τα παραδείγματα (12) και (13) αφορούν τη συμμετοχή πολιτών σε αθλητικές και εκπαιδευτικές δραστηριότητες. Παρότι στο παράδειγμα (12) (HMIMAPAΘΩΝΙΟΣ.doc/ Δήμος Γορτυνίας & Δήμος Τρίπολης) διακηρύσσεται 'Η ελεύθερη συμμετοχή για άντρες και γυναίκες', οι συμμετέχουσες-οντες προσδιορίζονται ως άντρες ('οι συμμετέχοντες').

Παράδειγμα (12)

«Πρόκειται για αγώνα μαζικού αθλητισμού με ελεύθερη συμμετοχή για άντρες και γυναίκες. Οι συμμετέχοντες...»

Αντίστοιχα το σύνολο των υποψήφιων εκπαιδευτριών/τών στο απόσπασμα από δελτίο τύπου που παρατίθεται στο παράδειγμα (13) (δτ για εκπαιδευτές.odt/ Δήμος Ρόδου), είναι επίσης άντρες, ακόμα και οι υποψήφιες(-οι?) για τη διδασκαλία του παραδοσιακού κεντήματος!

Παράδειγμα (13)

«Συνολικά 65 διαφορετικές ειδικότητες εκπαιδευτών ζητιούνται. Ενδεικτικά, αναφέρονται: εκπαιδευτές Ρωσικής, Βουλγάρικης, Εβραϊκής, Τούρκικης, Αλβανικής, Αγγλικής, Ιταλικής, Γερμανικής Ελληνικής γλώσσας, ιατροί, φαρμακοποιοί, κατασκευαστές παραδοσιακών οργάνων, κηροπλαστικής, κεραμικής, κοπτικής ραπτικής, λογιστικής, νοσηλευτών, μαγειρικής, μηχανολόγους ηλεκτρολόγους, συντήρηση σκαφών, οινολογίας, μουσικής, ξυλογλυπτικής, αργυροχρυσοχοΐας, παραδοσιακό κέντημα, χαλκογραφίας, χειροτεχνίας, ψυχολογίας, ταπητουργίας, κα»*

Σε ό,τι αφορά το παράδειγμα (14), το οποίο αποτελεί προκήρυξη για θέσεις ειδικών συνεργατών/συνεργατών για την Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου (ΠΡΟΚΥΡΗΞΗ ΕΙΔΙΚΩΝ ΣΥΝΕΡΓΑΤΩΝ 2014_.pdf), παρότι εμμέσως αναγνωρίζεται η πιθανότητα συμμετοχής τόσο γυναικών όσο και αντρών (ζητείται πιστοποιητικό στρατολογικής κατάστασης μόνο για άρρενες υποψηφίους), η αναφορά στο σύνολο των υποψηφίων γίνεται αποκλειστικά μέσω του αρσενικού γένους:

Παράδειγμα (14)

«ειδικοί σύμβουλοι, συνεργάτες»
«θα προτιμηθούν εκείνοι οι οποίοι»
«Όσοι επιθυμούν να προσληφθούν»
«5. Πιστοποιητικό Στρατολογικής Κατάστασης
(για τους άρρενες υποψηφίους)»

Πιο ενδιαφέρον παράδειγμα αποτελεί το απόσπασμα (15), το οποίο αφορά Εγχειρίδιο της Ελληνικής Αστυνομίας για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας όταν αυτή καταγγέλλεται στις αστυνομικές αρχές (Attachment13518_egxeiridio.pdf). Σε αυτό, η εκάστοτε αστυνομική αρχή καλείται να ορίσει γυναίκες αστυνομικούς για την διεκπεραίωση της εξέτασης των θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας ('από τον (πρώην ή νυν) σύζυγο ή σύντροφο προς τη σύζυγο ή σύντροφο αντίστοιχα'), τα οποία, σύμφωνα με το έγγραφο, είναι κατά κανόνα γυναίκες και ανήλικα παιδιά ως εξής:

Παράδειγμα (15)

«Η εξέταση να πραγματοποιείται -κατά το δυνατόν- από **έναν ή δύο Αστυνομικούς του ίδιου φύλου με το θύμα.**»

Αν η προτροπή εφαρμοστεί κατά κυριολεξία, τότε άντρες αστυνομικοί θα πρέπει να υποθέσουμε ότι θα εξετάζουν τα θύματα τα οποία δεν μπορεί παρά να είναι μόνο άντρες σύμφωνα με τον περιορισμό που θέτει η/ο συντάκτρια/της του εγχειριδίου ('του ίδιου φύλου').

Συμπερασματικά, η πραγματολογική/ κειμενική ανάλυση των δημόσιων εγγράφων αναδεικνύει το αποτέλεσμα που η, μάλλον θεσμική σε ό,τι αφορά τις οδηγίες συγγραφής των διοικητικών εγγράφων και κειμένων, κυρίαρχη επιλογή της σύνταξης τους στο αρσενικό γένος παράγει. Οι συντάκτριες/τες, στην προσπάθειά τους να χρησιμοποιήσουν την πρότυπη γλώσσα και τον γενικό κανόνα της προτεραιότητας/ πρόταξης του αρσενικού σε κείμενα τα οποία κατεξοχήν αναφέρονται και απευθύνονται σε μεικτές ως προς το φύλο ομάδες του πληθυσμού, αλλά και σε γυναίκες αποκλειστικά, αγνοούν τις γυναίκες καθιστώντας τες αόρατες στο δημόσιο λόγο. Επίσης, συχνά 'υπερδιορθώνουν' χρησιμοποιώντας το αρσενικό γραμματικό γένος και σε περιπτώσεις που η αναφορά στο θηλυκό είναι αποκλειστική, παράγοντας μη αποδεκτά (και ενίοτε αντιγραμματικά) σημασιακά και πραγματολογικά αποτελέσματα. Έτσι συντηρούν τον κανόνα (προτίμηση

στο ανδρικό γένος/φύλο), νομιμοποιούν τις ασύμμετρες σχέσεις και κατά συνέπεια, συντελούν στη «φυσικοποίηση» της κυριαρχίας παρουσιάζοντας ως αιώνιο και φυσικό ό,τι στην πραγματικότητα είναι ιστορικό και μεταβατικό (Cameron 1988: 88). Παράγουν ως εκ τούτου σεξιστικό λόγο και αποτέλεσμα.

Πρόταση:

Όπως είπαμε και παραπάνω, τα κείμενα προσλαμβάνονται και ερμηνεύονται από τις/τους αναγνώστριες/τες ως ολότητες. Ως εκ τούτου, εάν το σύνολο του κειμένου επιβεβαιώνει την κυριαρχία του αρσενικού γραμματικού γένους, τότε (ανα)παράγει αναπαραστάσεις αρσενικής κυριαρχίας, συχνά ακόμα και εις βάρος της κατανόησής του. Για να μη συμβεί αυτό θα πρέπει να εφαρμοστούν όλες οι παραπάνω προτάσεις.

Δηλαδή,

Ας δούμε πως θα μπορούσε αφενός να διορθωθεί ένα μέρος από το κείμενο του παραδείγματος (11):

[...] Αντιμετωπίστε ευθέως όποιον σας παρενοχλεί:

Κάντε το απρόσμενο: Ονομάστε τη συμπεριφορά. Ο,τιδήποτε μόλις έκανε πείτε το και γίνετε **συγκεκριμένες**.

Να είστε **σοβαρές, άμεσες** και να μιλάτε απερίφραστα.

Βρείτε **μία/έναν μάρτυρα** συμπεριφοράς

Ενημερώστε **μία/έναν έμπιστη/ο συνάδελφο** και προσπαθήστε να διασφαλίσετε ότι είναι **αυτόπτης ή αυτήκη/ος μάρτυρας** σε κάποια κατάσταση όπου παρενοχλείστε σεξουαλικά.

((και παρακάτω))

Πείτε το σε **κάποια/ον**: Με το να είστε σιωπηλή ή γενναία (σηκώνοντας το βάρος μόνη σας) αφήνετε τη σεξουαλική παρενόχληση να συνεχίζεται.

((και παρακάτω))

Εργασιακές ομάδες που βρίσκονται σε μεγαλύτερο κίνδυνο εργασιακής βίας από άλλες:

- 1. Εργαζόμενες/οι** στο χώρο της καθαριότητας και σε συνεργεία καθαρισμού, οικιακές/οί βοηθοί
- 8. Αλλοδαπές/οί εργαζόμενες/οι**
- 9. Εργαζόμενες/οι** στον τομέα της Υγείας και σε κοινωνικές υπηρεσίες
- 10. Εργαζόμενες/οι** με συμβάσεις περιορισμένου χρόνου
- 11. Εργαζόμενες/οι** στον τομέα λιανικής πωλήσεων και σε μικρές επιχειρήσεις
- 12. Εκπαιδευτικοί, γυναίκες και άντρες**

ΓΕΝΙΚΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ-ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

1. Η ταυτόχρονη αναφορά σε γυναίκες και άντρες όταν το κείμενο αναφέρεται σε μεικτούς πληθυσμούς αποτελούμενους και από τα δύο φύλα μέσω της χρήσης και των δύο γραμματικών γενών είτε αναγράφοντας ολόκληρη τη λέξη είτε την κατάληξη του αρσενικού -εφόσον η λέξη είναι γένους θηλυκού- και το αντίστροφο.
 2. Όταν η αναφορά σε γυναίκες είναι αποκλειστική, η χρήση του θηλυκού γένους αυτονόητα είναι επίσης αποκλειστική.
 3. Σε κάθε περίπτωση κατά την οποία δημιουργείται αμφισημία ως προς το γένος του ονόματος αναφοράς σε άτομα και ομάδες ανθρώπων λόγω της κοινής μορφολογικής κατάληξης, να αναγράφονται τα άρθρα και στα δύο γένη. Στην περίπτωση δε της μορφολογικά κοινής ονομαστικής και γενικής του πληθυντικού, να προστίθεται η διευκρίνιση: 'γυναίκες και άντρες'.
 4. Στις περιπτώσεις μορφολογικής ταύτισης αρσενικού και θηλυκού γένους τα προσαρτήματα στην ΟΦ (π.χ. επιθετικοί προσδιορισμοί) να παρατίθενται και στα δύο γένη. Όπου αυτό δεν είναι εφικτό, να προστίθεται η φράση 'γυναικών και αντρών'.
 5. Στις περιπτώσεις αναφοράς σε μεικτούς πληθυσμούς να παρατίθενται και στα δύο γένη των αντωνυμιών που αναπέμπουν σε πρόσωπα. Στην περίπτωση δε αποκλειστικής αναφοράς σε γυναικεία πρόσωπα είναι ακατανόητη και απαράδεκτη η γενικευτική χρήση αντωνυμιών γένους αρσενικού.
 6. Να χρησιμοποιείται συχνά η πρόταξη του θηλυκού γραμματικού γένους. Στόχος είναι η επιλογή δήλωσης του γένους/ φύλου να είναι ανατρεπτική ως προς τον κυρίαρχο γραμματικό κανόνα και να λειτουργήσει αφυπνιστικά, υποδεικνύοντας τη δυνατότητα μιας εναλλακτικής συντακτικής διευθέτησης όχι αμιγώς γλωσσικών ζητημάτων στην εκπροσώπηση των φύλων στο λόγο. Αντίστοιχες εναλλακτικές επιλογές μπορούν να υιοθετηθούν από τις/τους συντάκτριες/τες των Δημοσίων Εγγράφων οι οποίες είναι δυνατόν, εάν το επιθυμούν, να καταστούν σαφή την επιλογή τους στις/στους αναγνώστριες/τες με μια υποσημείωση στην αρχή του εγγράφου.
-

7. Η ταυτόχρονη αναφορά σε γυναίκες και άντρες όταν το κείμενο αναφέρεται σε μεικτούς πληθυσμούς αποτελούμενους και από τα δύο φύλα μέσω της χρήσης και των δύο γραμματικών γενών είτε αναγράφοντας ολόκληρη τη λέξη είτε την κατάληξη του αρσενικού -εφόσον η λέξη είναι γένους θηλυκού- και το αντίστροφο.
8. Ιδιαίτερη ευαισθησία και προσοχή πρέπει να δίνεται στην αναπαραγωγή απαξιωτικών σημασιολογικών στερεοτύπων που αφορούν κοινωνικές ταυτότητες και ρόλους και στη συνειδητή απόρριψη της χρήσης τους.
9. Τα κείμενα προσλαμβάνονται και ερμηνεύονται από τις/τους αναγνώστριες/τες ως ολόκληρες. Ως εκ τούτου, εάν το σύνολο του κειμένου τονίζει την κυριαρχία του αρσενικού γραμματικού γένους, τότε και οι ουδέτερες νοηματικά λέξεις θα ερμηνευθούν ως αρσενικές. Για να μη συμβεί αυτό θα πρέπει με συνέπεια να δηλώνονται και τα δύο γένη/ φύλα.
10. Συχνά τα κείμενα (ανα)παράγουν αναπαραστάσεις αρσενικής κυριαρχίας, ακόμα και εις βάρος της κατανόησής τους. Για να μη συμβεί αυτό θα πρέπει η διπλή σήμανση του γραμματικού γένους να είναι συστηματική όπου γίνεται αναφορά σε μεικτές ομάδες ανθρώπων. Όπου όμως γίνεται αποκλειστική αναφορά σε γυναίκες να χρησιμοποιείτε επίσης αποκλειστικά η μορφολογία του θηλυκού γένους.

Επίλογος

Από τα ανωτέρω γίνεται προφανές πως η γενικευμένη χρήση του κυρίαρχου αρσενικού λόγου που καθιστά άορατο το θηλυκό γένος/φύλο, αποτελεί θεμελιώδη παράγοντα έμφυλης ανισότητας και αναπαράγει, έστω και ακούσια, το σεξισμό και τη γυναικεία κατωτερότητα στο πεδίο της γλώσσας και των συμβόλων.

Έτσι, η εμμονή σε μια μη σεξιστική χρήση του λόγου, η συνεχής σχετική επανάληψη και η πρόταξη οδηγιών και κανόνων στον παρόντα Οδηγό, αν και σε κάποιες/ους μπορεί να φαίνονται εκ πρώτης όψεως υπερβολικές και ίσως περιττές, κρίνονται απαραίτητες προκειμένου τα στελέχη της Δημόσιας Διοίκησης, γυναίκες και άνδρες, να εσωτερικεύσουν την κοινωνική/πολιτική σημασία του να είναι ορατό το θηλυκό γένος και να μη θεωρούν ως αυτονόητο πως το αρσενικό νομιμοποιείται να εκφράζει και τα δύο γένη.

Ταυτόχρονα πρέπει να γίνει κατανοητό ότι ο γλωσσικός σεξισμός ακυρώνει αρκετούς από τους δημοκρατικούς στόχους της ίδιας της Δημόσιας Διοίκησης. Αποτελεί πεποίθηση πολλών γυναικών πως το να υπερβεί ο λόγος των διοικητικών εγγράφων τον σεξισμό δεν συνεπάγεται «φεμινιστική εμμονή», αλλά πολιτικό και δημοκρατικό αίτημα υψίστης σημασίας, βασικότατη προϋπόθεση επίτευξης της έμφυλης ισότητας. Άλλωστε, ως γνωστόν, η σχέση γλωσσικής έκφρασης και φύλου έχει από τη δεκαετία ήδη του '70 απασχολήσει εκτενώς το πεδίο της κοινωνιογλωσσολογίας, που έχει καταλήξει στο συμπέρασμα πως η σχέση αυτή αποτελεί κοινωνική κατασκευή πολύ περισσότερο από βιολογική. Όπως έχει επισημανθεί σχετικά, αφενός μεν το αρσενικό εμφανίζεται να εκπροσωπεί το σύνολο των ανθρώπινων υπάρξεων και να νομιμοποιείται να «ομιλεί» αυτό μόνο για λογαριασμό και των δύο φύλων, αφετέρου η αρσενική ομιλία και οι αρσενικές στρατηγικές συνομιλίας αποτελούν σε όλα τα είδη του λόγου τον «κανόνα» βάσει του οποίου και σε σχέση με τον οποίο αξιολογείται η θηλυκή ομιλία και οι εκφάνσεις της. Στο πλαίσιο αυτό έχει διαμορφωθεί ακόμα η στερεοτυπική αντίληψη πως η γυναικεία ομιλία υπολείπεται σε λογική, επιδεικνύει περισσότερη ευαισθησία, χρησιμοποιεί λιγότερο τις αφηρημένες έννοιες, διαθέτει μικρότερο λεξιλόγιο, χρησιμοποιεί περισσότερα επίθετα, τροπικά επιρρήματα, παρεμβολές κλπ. είναι με δυο λόγια ευγενική μεν αλλά επισφαλής, σε αντίθεση με την ανδρική που εμφανίζεται κατηγορηματική και ανταγωνιστική. Καθώς δε η κοινωνική οργάνωση κατασκευάζεται και αναπαράγεται και γλωσσικά, είναι σημαντικό η χρήση μη σεξιστικής γλώσσας στο πλαίσιο διοικητικών και αυτοδιοικητικών λειτουργιών να είναι συνειδητή και τεκμηριωμένη.

Στο πλαίσιο της Δημόσιας Διοίκησης λοιπόν, η σύγχρονη κοινωνική/πολιτισμική πραγματικότητα επιτάσσει έμφυλες δημοκρατικές αλλαγές και στη γλώσσα ή μάλλον κατεξοχήν στη γλώσσα, καθιστώντας ορατά και τα δύο φύλα, και οι γυναίκες και οι άνδρες που δραστηριοποιούνται σε αυτήν είναι οι αρμοδιότερες/οι να υλοποιήσουν και να στηρίξουν το εγχείρημα για όσο χρόνο απαιτηθεί.

Παράρτημα 2: Αποσαφήνιση Όρων

Πρόκειται για «Γλωσσάρι», σύμφωνα με τις οδηγίες της Ε.Ε., που διευκολύνει τις αναγνώστριες και τους αναγνώστες του Οδηγού να κατανοήσουν τη φιλοσοφία και τους στόχους του.

A

ΑΞΙΟΠΡΕΠΕΙΑ ΣΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ:

Το δικαίωμα του σεβασμού της ελευθερίας από σεξουαλικές ή άλλες παρενοχλήσεις στο χώρο της εργασίας (ψήφισμα 90/C 157/02 του Συμβουλίου της 29^{ης} Μαΐου 1990, ΕΕ C 157

ΑΟΡΑΤΟΙ ΦΡΑΓΜΟΙ:

Οι συμπεριφορές και οι υποβόσκουσες σε αυτές παραδοσιακές αντιλήψεις, κανόνες και αξίες που εμποδίζουν την ενδυνάμωση και την πλήρη συμμετοχή (των γυναικών) στην κοινωνία.

ΑΠΟΣΤΑΣΗ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ:

Η διαφορά σε οποιοδήποτε τομέα μεταξύ των γυναικών και των ανδρών όσον αφορά το επίπεδο συμμετοχής, πρόσβασης στα διαθέσιμα μέσα, δικαιώματα, αμοιβών ή παροχών.

B

ΒΙΑ ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ / ΒΙΑ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ:

Οποιαδήποτε μορφή σωματικής, σεξουαλικής ή ψυχολογικής βίας η οποία θέτει σε κίνδυνο την ασφάλεια και την ευημερία κάποιου μέλους της οικογένειας και/ή η άσκηση σωματικής ή ψυχολογικής βίας ή η απειλή χρήσης σωματική βίας, συμπεριλαμβανομένης της σεξουαλικής βίας, στο πλαίσιο της οικογένειας ή του νοικοκυριού. Συμπεριλαμβάνονται η κακοποίηση των παιδιών, η αιμομιξία, ο ξυλοδαρμός της συζύγου και η σεξουαλική ή άλλου είδους κακοποίηση οποιουδήποτε μέλους του νοικοκυριού.

ΒΙΑ ΠΟΥ ΣΥΝΔΕΕΤΑΙ ΜΕ ΤΟ ΦΥΛΟ:

Οποιαδήποτε μορφή βίας με άσκηση ή απειλή σωματικής ή ψυχολογικής πίεσης συμπεριλαμβανομένων του βιασμού, του ξυλοδαρμού της συζύγου, της σεξουαλικής παρενόχλησης, της αιμομιξίας και της παιδεραστίας,

Γ

ΓΥΑΛΙΝΗ ΟΡΟΦΗ

Το αόρατο φράγμα το οποίο προκύπτει από ένα περίπλοκο σύνολο δομών σε οργανώσεις όπου κυριαρχούν οι άνδρες και έχει ως αποτέλεσμα να παρεμποδίζεται η ανάθεση ανώτερων θέσεων σε γυναίκες.

ΓΥΝΑΙΚΕΙΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ / ΣΠΟΥΔΕΣ ΤΟΥ ΦΥΛΟΥ

Μια ακαδημαϊκή, συνήθως διεπιστημονική προσέγγιση στην ανάλυση της κατάστασης των γυναικών και των σχέσεων μεταξύ των φύλων καθώς και της διάστασης του φύλου σε όλα τα άλλα επιστημονικά αντικείμενα.

Δ

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΥΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ

Η έννοια της κοινωνίας ως απαρτιζόμενη εξίσου από γυναίκες και άνδρες, στην οποία η πλήρης και ισότιμη απόλαυση των δικαιωμάτων των πολιτών εξαρτάται από την ισότιμη εκπροσώπηση τους στις θέσεις λήψης των πολιτικών αποφάσεων. Η ανάλογη ή ισοδύναμη συμμετοχή των γυναικών και των ανδρών, σε ποσοστό που κυμαίνεται από 40 ως 60 %, στο σύνολο των δημοκρατικών διεργασιών της δημοκρατίας.

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟ ΕΛΛΕΙΜΜΑ:

Ο αντίκτυπος λόγου χάρη, της μη ισόρροπης συμμετοχής των γυναικών και των ανδρών στη δημοκρατική νομιμότητα.

ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ:

Οι πτυχές οποιουδήποτε ζητήματος οι οποίες άπτονται της ισότητας.

ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΦΥΛΟΥ:

Η διάσταση κάθε ζητήματος που σχετίζεται με το φύλο / με τις διαφορές στη ζωή των ανδρών και των γυναικών.

ΔΙΑΦΟΡΑ ΣΤΙΣ ΑΜΟΙΒΕΣ ΤΩΝ ΔΥΟ ΦΥΛΩΝ:

Οι υφιστάμενες διαφορές μεταξύ των αποδοχών των ανδρών και των γυναικών λόγω επαγγελματικού διαχωρισμού και άμεσης διάκρισης.

Ε

ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ (μιας πολιτικής) ΑΝΑΛΟΓΑ ΜΕ ΤΟ ΦΥΛΟ

Η εξέταση των προτάσεων μιας πολιτικής προκειμένου να διαπιστωθεί κατά πόσον θα επηρεάσουν τις γυναίκες και τους άνδρες με διαφορετικό τρόπο, με σκοπό την προσαρμογή τους, ώστε να εξασφαλίζεται ότι εξουδετερώνονται οι τυχόν περιπτώσεις διακριτικής μεταχείρισης και ότι προωθείται η ισότητα μεταξύ των φύλων.

ΕΛΕΓΧΟΣ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΦΥΛΟ:

Η ανάλυση και αξιολόγηση των πολιτικών, των προγραμμάτων και των θεσμών όσον αφορά το βαθμό στον οποίο εφαρμόζουν κριτήρια που έχουν σχέση με το φύλο.

ΕΜΜΕΣΗ ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΛΟΓΩ ΦΥΛΟΥ:

Η κατάσταση στην οποία κάποιος, φαινομενικά ουδέτερος, νομός, κανονισμός, πολιτική ή πρακτική, έχει δυσανάλογες επιπτώσεις στα μέλη του ενός φύλου, εκτός εάν η διαφορετική μεταχείριση δικαιολογείται από αντικειμενικούς παράγοντες (οδηγία 76/207 του Συμβουλίου της 9ης Φεβρουαρίου 1976, ΕΕ L 39).

ΕΜΠΟΡΙΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΟΝΤΩΝ / ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙΩΝ:

Η εμπορία ατόμων, κατά κύριο λόγο γυναικών και παιδιών, με σκοπό το σύγχρονο δουλεμπόριο ή τα φτηνά εργατικά χέρια ή τη σεξουαλική εκμετάλλευση (βλ. και Σωματεμπορία).

ΕΝΔΥΝΑΜΩΣΗ:

Ο τρόπος για την απόκτηση πρόσβασης σε πόρους και για την ανάπτυξη των ικανοτήτων ενός ατόμου με σκοπό την ενεργό συμμετοχή του στη διαμόρφωση των συνθηκών της ζωής του και της ζωής της κοινότητας στην οποία είναι ενταγμένο από οικονομική, κοινωνική και πολιτική άποψη.

ΕΞΑΛΕΙΨΗ ΤΩΝ ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΩΝ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:

Πολιτικές που αποσκοπούν στη μείωση ή των εξάλειψη των (καθέτων/οριζοντίων) επαγγελματικών διαχωρισμών λόγω φύλου στην αγορά εργασίας.

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΣ ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΣ:

Η συγκέντρωση των ανδρών και των γυναικών σε διαφορετικές μορφές και σε διαφορετικούς τομείς δραστηριοτήτων και απασχόλησης, με τις γυναίκες να περιορίζονται σε στενότερο φάσμα επαγγελμάτων (οριζόντιος διαχωρισμός) απ' ότι οι άνδρες, και σε χαμηλότερα κλιμάκια της ιεραρχίας (κάθετος διαχωρισμός).

ΕΠΑΛΗΘΕΥΣΗ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΔΙΑΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ ΦΥΛΟΥ:

Έλεγχος ο οποίος διεξάγεται σε κάθε πρόταση πολιτικής προκειμένου να εξασφαλιστεί ότι έχει αποφευχθεί τυχόν διακριτική μεταχείριση στην οποία θα μπορούσε να οδηγήσει η άσκηση της συγκεκριμένης πολιτικής και ότι προωθείται η ισότητα μεταξύ των φύλων.

Θ

ΘΕΤΙΚΗ ΔΡΑΣΗ:

Μέτρα που στοχεύουν σε μια συγκεκριμένη ομάδα και αποσκοπούν στην εξάλειψη και στην πρόληψη των διακρίσεων ή στην αντιστάθμιση της μειονεκτικής θέσης στην οποία μπορεί να βρίσκονται τα μέλη της ομάδας λόγω της στάσης ζωής, της συμπεριφοράς ή των δομών που επικρατούν (ορισμένες φορές αναφέρεται και ως θετική διάκριση).

!

ΙΣΕΣ ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΓΙΑ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΝΔΡΕΣ:

Η απουσία φραγμών με βάση το φύλο όσον αφορά την οικονομική, πολιτική και κοινωνική συμμετοχή.

ΙΣΗ ΑΜΟΙΒΗ ΓΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑ ΙΣΗΣ ΑΞΙΑΣ:

Ίση αμοιβή για εργασία στην οποία αποδίδεται ίση αξία χωρίς διακρίσεις λόγω φύλου ή οικογενειακής κατάστασης σε σχέση με όλες τις πτυχές του ποσού και των συνθηκών της αμοιβής [άρθρο 141 (πρώην 119) της Συνθήκης].

ΙΣΟΡΡΟΠΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΔΡΩΝ:

Ο καταμερισμός των θέσεων εξουσίας και λήψης των αποφάσεων (40-60 % εκπροσώπηση ανεξαρτήτως φύλου) μεταξύ ανδρών και γυναικών σε όλους τους τομείς της ζωής, ο οποίος αποτελεί σημαντική προϋπόθεση για την ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών (σύσταση 96/694/ΕΚ του Συμβουλίου της 2ας Δεκεμβρίου 1996, ΕΕ L 319).

ΙΣΟΤΗΤΑ ΜΕΤΑΞΥ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΔΡΩΝ:

(ισότητα των φύλων)

Η αρχή των ίσων δικαιωμάτων και της ίσης μεταχείρισης γυναικών και ανδρών.

ΙΣΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ:

Η έννοια αυτή εκφράζει το γεγονός ότι όλοι οι άνθρωποι είναι ελεύθεροι να αναπτύξουν τις προσωπικές τους ικανότητες και να προβούν σε επιλογές χωρίς τους περιορισμούς που θέτουν οι αυστηρώς καθορισμένοι ρόλοι των φύλων· ότι οι διαφορετικές συμπεριφορές, επιδιώξεις και ανάγκες των γυναικών και των ανδρών θεωρούνται, εκτιμώνται και ευνοούνται εξίσου.

ΙΣΟΤΙΜΙΑ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ:

Δίκαιη μεταχείριση σε σχέση με το φύλο, η οποία μπορεί να είναι ίση μεταχείριση ή μεταχείριση η οποία είναι διαφορετική αλλά θεωρείται ισοδύναμη όσον αφορά τα δικαιώματα, τις παροχές, τις υποχρεώσεις και τις ευκαιρίες.

Κ

ΚΑΘΕΤΟΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΣ ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΣ:

(κατά βαθμό /κλιμάκιο ευθύνης)

Η συγκέντρωση των γυναικών και των ανδρών σε ορισμένους βαθμούς της ιεραρχίας, επίπεδα ευθύνης ή θέσεις.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΣΥΜΒΟΛΑΙΟ ΤΟΥ ΦΥΛΟΥ:

Το σύνολο των σιωπηρών και ρητών κανόνων που αποδίδουν διαφορετικά επαγγέλματα και αξία, διαφορετικές ευθύνες και υποχρεώσεις στους άνδρες και στις γυναίκες και ισχύουν σε τρία επίπεδα —πολιτισμική υπερδομή; κανόνες και αξίες της κοινωνίας-θεσμοί— συστήματα οικογενειακής πρόνοιας, εκπαίδευσης και απασχόλησης, κλπ· διεργασίες κοινωνικοποίησης ιδίως στο πλαίσιο της οικογένειας.

Ο

ΟΠΤΙΚΗ ΤΟΥ ΦΥΛΟΥ:

Η εξέταση και η επισήμανση των διαφορών λόγω του φύλου οι οποίες ενδέχεται να υπάρχουν σε οποιαδήποτε δεδομένη δραστηριότητα/τομέα άσκησης πολιτικής.

Π

ΠΟΣΟΣΤΩΣΗ:

Προκαθορισμένο ποσοστό ή μερίδιο θέσεων, εδρών ή διαθέσιμων πόρων που καλύπτεται από συγκεκριμένη ομάδα ή χορηγείται σε αυτήν, συνήθως βάσει ορισμένων κριτηρίων η κανόνων, και αποσκοπεί στη διόρθωση κάποιας προηγούμενης ανισότητας. Συνήθως εφαρμόζονται σε θέσεις λήψης αποφάσεων ή στην πρόσβαση σε θέσεις κατάρτισης ή εργασίας.

Ρ

ΡΟΛΟΙ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ:

Ένα σύνολο στερεότυπων για τη δράση και τη συμπεριφορά των ανδρών και των γυναικών, το οποίο αποτυπώνεται και διατηρείται με τον τρόπο που περιγράφεται στον όρο «Κοινωνικό συμβόλαιο των φύλων».

Σ

ΣΕΞΙΣΜΟΣ (ή Σεξουαλικός Ρατσισμός)

Είναι η πρακτική μέσω της οποίας υποβαθμίζονται άτομα με βάση το φύλο τους, η διάκριση εναντίον ενός φύλου, κατά κανόνα των γυναικών

ΣΕΞΙΣΜΟΣ ΓΛΩΣΣΙΚΟΣ

Είναι η γλωσσική διεπίδραση σε μια ανδροκρατική κοινωνία, στην οποία η γλώσσα αποτυπώνει τις σχέσεις εξουσίας ανάμεσα στα φύλα και λειτουργεί με τέτοιο τρόπο, ώστε να δικαιωνίζεται και να νομιμοποιείται η εξουσία των ανδρών σε βάρος των γυναικών

ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΠΑΡΕΝΟΧΛΗΣΗ:

Ανεπιθύμητη συμπεριφορά σεξουαλικού χαρακτήρα ή άλλη συμπεριφορά βασιζόμενη στο φύλο, η οποία θίγει την αξιοπρέπεια των γυναικών και, των ανδρών [συμπεριλαμβανομένης της συμπεριφοράς των ανωτέρων και των συναδέλφων στην εργασία (Ψήφισμα 90/C 157/02 του Συμβουλίου της 29ης Μαΐου 1990, ΕΕ L 157)].

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΕΣ ΚΑΤΑ ΦΥΛΟ:

Η συλλογή και ο διαχωρισμός των δεδομένων και των στατιστικών στοιχείων κατά φύλο ώστε να είναι δυνατή η συγκριτική ανάλυση (Τα στοιχεία αναφέρονται ορισμένες φορές και ως δεδομένα κατά φύλο).

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΑΤΑ ΦΥΛΟ:

Η συλλογή και ο διαχωρισμός των στατιστικών δεδομένων και πληροφοριών κατά φύλο ώστε να είναι δυνατή η συγκριτική τους ανάλυση/η ανάλυση τους με βάση το φύλο.

ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΥ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΥ ΒΙΟΥ:

Η εισαγωγή συστημάτων γονικής άδειας ή άδειας για οικογενειακούς λόγους, ρυθμίσεων για τη φροντίδα των παιδιών και των ηλικιωμένων και η ανάπτυξη μιας δομής και μιας οργάνωσης του εργασιακού περιβάλλοντος οι οποίες θα διευκολύνουν το συνδυασμό των επαγγελματικών υποχρεώσεων και των υποχρεώσεων που συνεπάγεται η οικογένεια και το νοικοκυριό για τις γυναίκες και τους άνδρες.

ΣΥΣΤΗΜΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΦΥΛΟΥ:

Ένα σύστημα οικονομικών, κοινωνικών και πολιτικών δομών οι οποίες συντηρούν και αναπαράγουν διαφορετικούς ρόλους για τα δύο φύλα και αποδίδουν διαφορετικά χαρακτηριστικά στις γυναίκες και στους άντρες.

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΠΟΥ ΕΝΤΑΣΣΕΙ ΤΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΦΥΛΟΥ:

Ενεργητική προσέγγιση του σχεδιασμού βάσει της οποίας θεωρείται το φύλο —με την κοινωνική έννοια— ως Βασική παράμετρος ή κριτήριο και επιδιώκεται η ρητή ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου στην εκάστοτε πολιτική ή δράση.

ΣΧΕΣΕΙΣ ΦΥΛΟΥ:

Η σχέση και η άνιση κατανομή της εξουσίας μεταξύ των γυναικών και των ανδρών η οποία χαρακτηρίζει οποιοδήποτε συγκεκριμένο σύστημα βασισμένο στο φύλο.

ΣΩΜΑΤΕΜΠΟΡΙΑ:

Η εμπορία ανθρωπίνων όντων, κυρίως γυναικών και παιδιών, με σκοπό τη σεξουαλική τους εκμετάλλευση.

Φ

ΦΥΛΟ (ΒΙΟΛΟΓΙΚΟ):

Τα βιολογικά χαρακτηριστικά με βάση τα οποία διακρίνονται οι άνθρωποι σε άνδρες και γυναίκες.

ΦΥΛΟ(ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ):

Έννοια η οποία αναφέρεται στις κοινωνικές διαφορές, σε αντίθεση με τις βιολογικές διαφορές, μεταξύ γυναικών και ανδρών που έχουν διδαχθεί και ενδέχεται να μεταβληθούν με την πάροδο του χρόνου παρουσιάζοντας ευρύτατες διακυμάνσεις τόσο εντός όσο και μεταξύ των διαφόρων πολιτισμικών αντιλήψεων.

3.0 Ποσοτική Ανάλυση

3.1 Η Ποσοτική Ανάλυση των Δημοσίων εγγράφων

Στα πλαίσια της παρούσης έρευνας, η προσέγγιση της ανάλυσης με το λογισμικό Atlas.ti αφορά την περίπτωση της **οιονεί στατιστικής ανάλυσης** ποιοτικών δεδομένων προερχόμενων από το περιεχόμενο μέρους του δείγματος των τεκμηρίων εγγράφων της δημόσιας διοίκησης. Η **οιονεί στατιστική ανάλυση** αντιστοιχεί στην ανάλυση περιεχομένου (*content analysis*) δηλαδή την μεθοδολογία **μετατροπής δευτερογενούς υλικού ποιοτικής φύσης σε μορφή ποσοτικών δεδομένων** και έχει κάποια βασικά χαρακτηριστικά:

- Η ανάλυση περιεχομένου επιτρέπει τη συστηματική διερεύνηση του κειμένου και συνεπάγεται ότι *το κείμενο εξετάζεται στην ολότητα του και όχι επιλεκτικά, οι κατηγορίες που χρησιμοποιούνται για την ταξινόμηση των δεδομένων ορίζονται με σαφήνεια έτσι ώστε να είναι δυνατή η επανάληψη και ο έλεγχος της διαδικασίας από άλλους ερευνητές, χαρακτηριστικά που εμφανίζονται στο κείμενο ποσοτικοποιούνται ούτως ώστε να μπορεί να διαπιστωθεί η σημασία που φέρουν στο ίδιο κείμενο αλλά και σε σύγκριση με άλλα.*
- Τα ερωτήματα που τίθενται και άρα και οι κατηγορίες που κατασκευάζονται, καθώς και η μονάδα ανάλυσης που χρησιμοποιείται, καθορίζονται από την γενικότερη προβληματική της έρευνας. Η διαδικασία της κατηγοριοποίησης αφορά ουσιαστικά τη διατύπωση ερωτήσεων από τον ερευνητή και την προσπάθεια εξεύρεσης των απαντήσεων από τα διαθέσιμα δευτερογενή στοιχεία, στην περίπτωση μας δημόσια έγγραφα. Οι πιθανές μονάδες καταγραφής (ή ανάλυσης) είναι κατά σειρά η λέξη (= μικρότερη δυνατή μονάδα καταγραφής), η πρόταση, η παράγραφος, το θέμα, το πρόσωπο, το συνολικό κείμενο.
- Κατά τη διαδικασία κατηγοριοποίησης, ο ερευνητής ερμηνεύει το περιεχόμενο της υπό ανάλυσης επικοινωνιακής μονάδας με βάση τις κατηγορίες που έχει κατασκευάσει ή τις κατηγορίες της αρχικής θεωρίας που χρησιμοποιεί. Βασικές μετρήσεις (ποσοτικοποίηση) που μπορεί να κάνει βάση της μονάδας ανάλυσης είναι *ο χώρος/χρόνος που καλύπτει το υπό έρευνα περιεχόμενο, η*

παρουσία/απουσία της κατηγορίας στην μονάδα καταγραφής, συχνότητα εμφάνισης μιας κατηγορίας, ένταση με την οποία εμφανίζεται μια κατηγορία.

Στα πλαίσια της παρούσης έρευνας, ως **μονάδα ανάλυσης** ορίζεται το **έγγραφο** (αρχείο εγγράφου) ενώ οι **κατηγορίες/ερωτήματα** αφορούν τα **φαινόμενα σεξισμού στο γραπτό λόγο**, όπως οροθετήθηκαν από το κείμενο της προκήρυξης.

Για τις ανάγκες της ανάλυσης, ορίσθηκαν οι παρακάτω βασικές κατηγορίες:

- 1. Αρσενικό γραμματικό γένος:** αφορά έγγραφα στα οποία η συντάκτρια ή/και ο συντάκτης χρησιμοποιεί αποκλειστικά το αρσενικό γένος για την αναφορά σε πρόσωπα ή ομάδες αναφοράς.
- 2. Διπλή σήμανση γένους:** αφορά έγγραφα με αναφορά σε γυναίκες και άνδρες μέσω της διπλής σήμανσης του γραμματικού γένους. Σε κάθε περίπτωση προηγείται το αρσενικό και ακολουθεί το θηλυκό.
- 3. Χωρίς σήμανση γένους:** έγγραφα στα οποία δεν εμφανίζεται το φαινόμενο καθώς η αναφορά στα πρόσωπα γίνεται μέσω ουδέτερων ως προς το φύλο λέξεων (άτομο, άνθρωπος, κ.λ.π.).
- 4. Αστάθεια σήμανσης γένους:** έγγραφα στα οποία περιστασιακά γίνεται αναφορά και στα δύο φύλα μέσω της διπλής σήμανσης του γραμματικού γένους. Κατά τα άλλα, συντάσσονται στο αρσενικό.
- 5. Σημσιολογικά στερεότυπα:** έγγραφα στα οποία γυναικείες ταυτότητες ταυτίζονται με χαρακτηριστικά χαμηλού κοινωνικού κύρους και ευπαθών ομάδων.

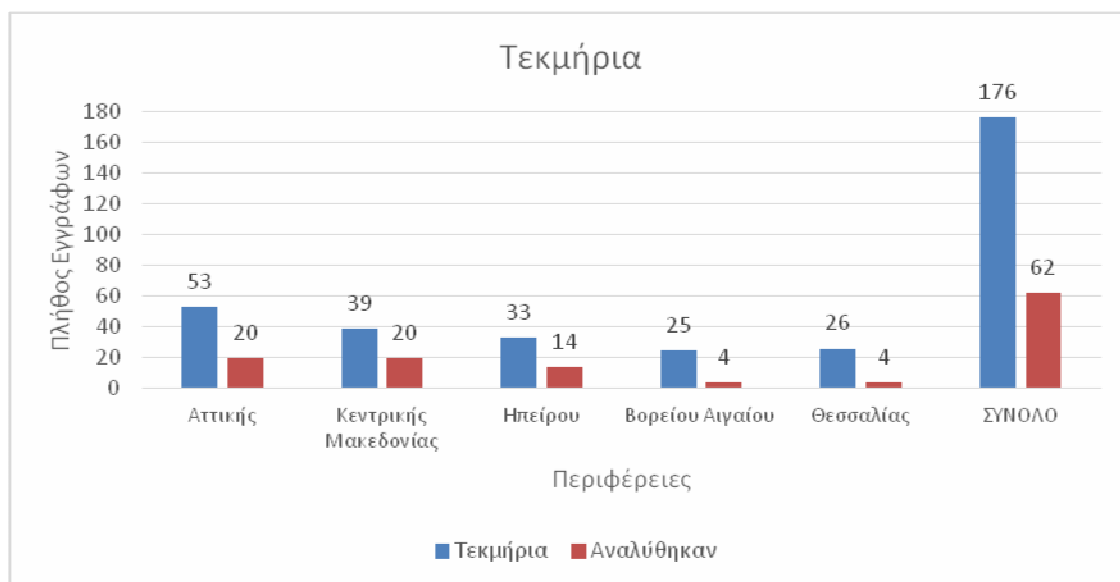
Έτσι λοιπόν, όπως έχει ήδη προαναφερθεί, επιλέχθηκαν από το σύνολο του δείγματος των εγγράφων και σχηματίσθηκαν τρεις (03) βασικές ομάδες εγγράφων από δήμους, περιφέρειες και υπουργεία τα οποία αποτέλεσαν τη βάση δεδομένων των τριών (03) διαφορετικών ερμηνευτικών μονάδων στο Atlas.ti, αντίστοιχα: **ΔΗΜΟΙ, ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ, ΥΠΟΥΡΓΕΙΑ.**

Η αναλογία των εγγράφων που αναλύθηκαν με το Atlas.ti και των συνολικών τεκμηρίων της έρευνας παρουσιάζεται στους παρακάτω πίνακες από 6ο πίνακα έως 13ο πίνακα :

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ	Δείγμα δημοσίων εγγράφων (ποιοτικής έρευνας) Τεκμήρια	Δείγμα δημοσίων εγγράφων που αναλύθηκαν με το Atlas.ti (ποσοτικής έρευνας) Αναλύθηκαν	Σχετική συχνότητα
Αττικής	53	20	37,74%
Κεντρικής Μακεδονίας	39	20	51,28%
Ηπείρου	33	14	42,42%
Βορείου Αιγαίου	25	4	16,00%
Θεσσαλίας	26	4	15,38%
ΣΥΝΟΛΟ	176	62	35,23%

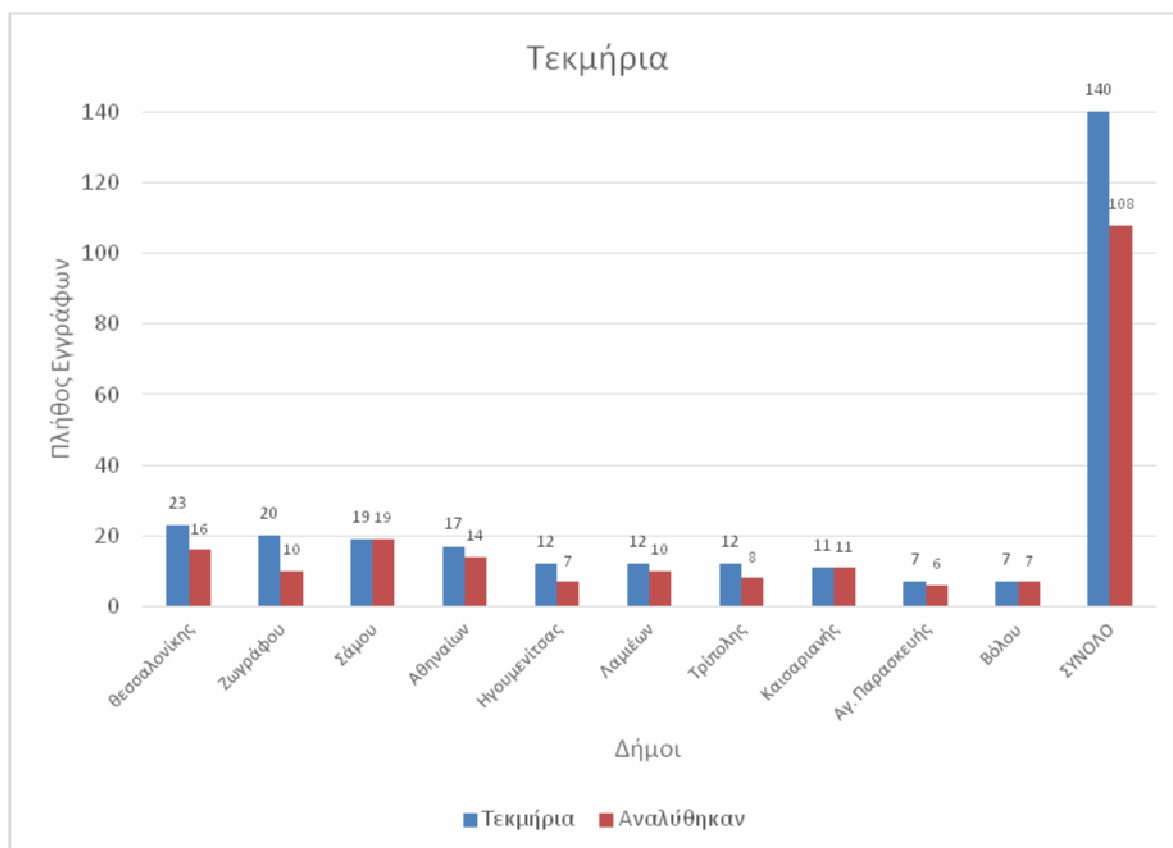
Πίνακας 6: Ποσοστό τεκμηρίων που αναλύθηκαν ανά περιφέρεια

Πίνακας 7: Γράφημα με το ποσοστό τεκμηρίων που αναλύθηκαν ανά περιφέρεια

ΔΗΜΟΙ	Τεκμήρια	Αναλύθηκαν	Σχετική συχνότητα
Θεσσαλονίκης	23	16	69,57%
Ζωγράφου	20	10	50,00%
Σάμου	19	19	100,00%
Αθηναίων	17	14	82,35%
Ηγουμενίτσας	12	7	58,33%
Λαμιέων	12	10	83,33%
Τρίπολης	12	8	66,67%
Καισαριανής	11	11	100,00%
Αγ. Παρασκευής	7	6	85,71%
Βόλου	7	7	100,00%
ΣΥΝΟΛΟ	140	108	77,14%

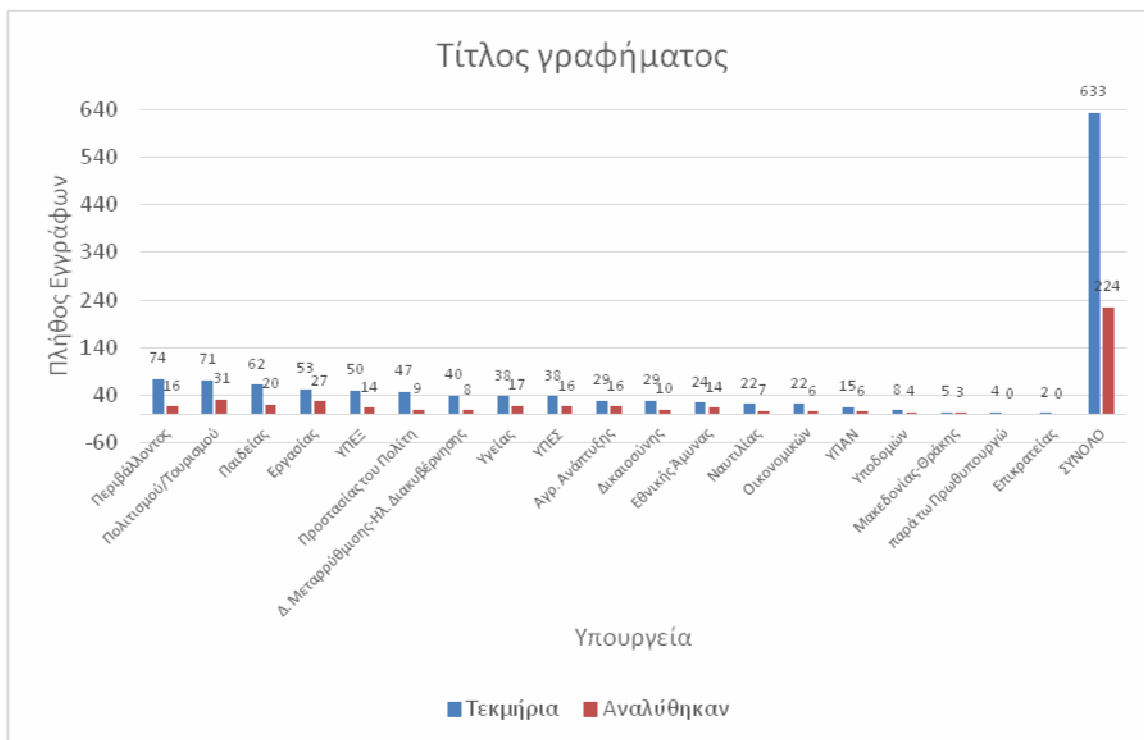
Πίνακας 8: Ποσοστό τεκμηρίων που αναλύθηκαν ανά δήμο

Πίνακας 9: Γράφημα με το ποσοστό τεκμηρίων που αναλύθηκαν ανά δήμο

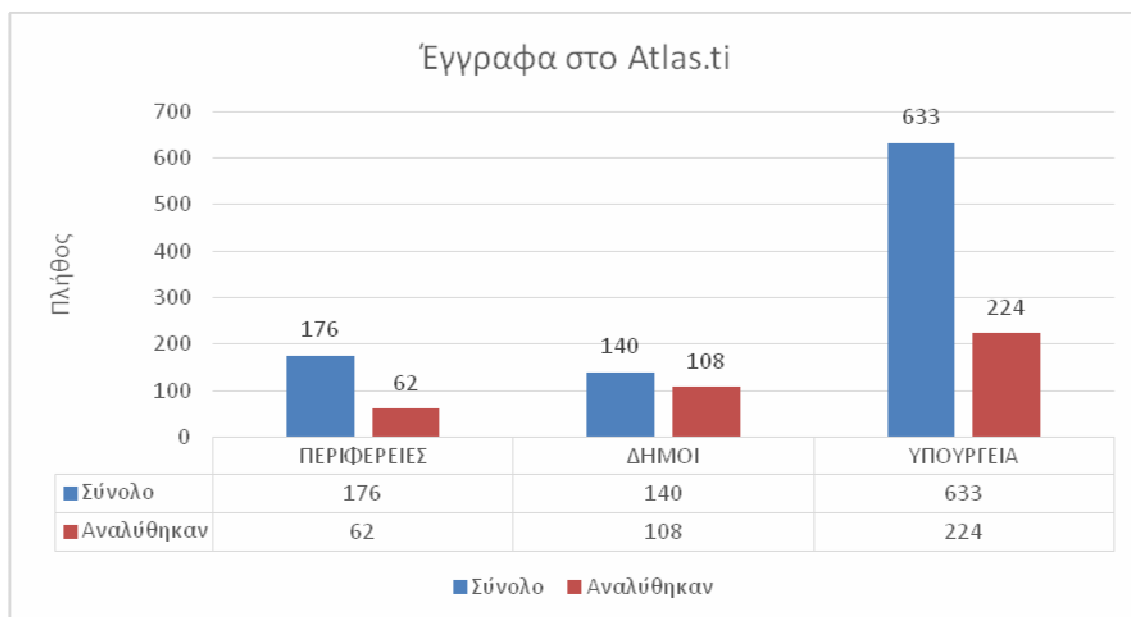
ΥΠΟΥΡΓΕΙΑ	Τεκμήρια	Αναλύθηκαν	Σχετική συχνότητα
Περιβάλλοντος	74	16	21,62%
Πολιτισμού/Τουρισμού	71	31	43,66%
Παιδείας	62	20	32,26%
Εργασίας	53	27	50,94%
ΥΠΕΞ	50	14	28,00%
Προστασίας του Πολίτη	47	9	19,15%
Δ. Μεταρρύθμισης-Ηλ. Διακυβέρνησης	40	8	20,00%
Υγείας	38	17	44,74%
ΥΠΕΣ	38	16	42,11%
Αγρ. Ανάπτυξης	29	16	55,17%
Δικαιοσύνης	29	10	34,48%
Εθνικής Άμυνας	24	14	58,33%
Ναυτιλίας	22	7	31,82%
Οικονομικών	22	6	27,27%
ΥΠΑΝ	15	6	40,00%
Υποδομών	8	4	50,00%
Μακεδονίας-Θράκης	5	3	60,00%
παρά τω Πρωθυπουργώ	4	0	0,00%
Επικρατείας	2	0	0,00%
ΣΥΝΟΛΟ	633	224	35,39%

Πίνακας 10: Ποσοστό τεκμηρίων που αναλύθηκαν ανά υπουργείο

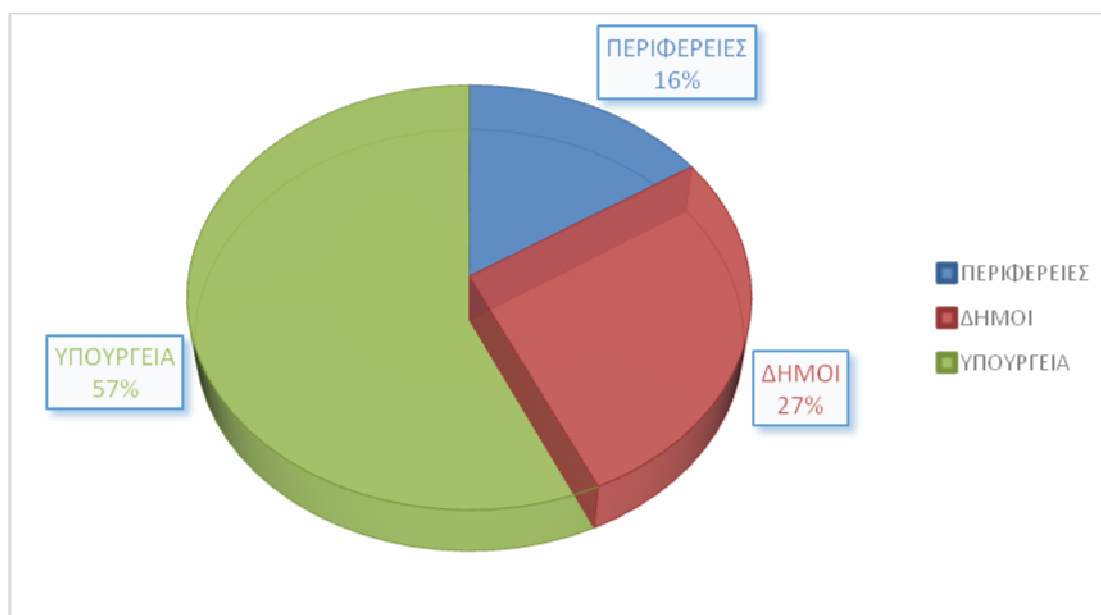

Πίνακας 11: Γράφημα με το ποσοστό τεκμηρίων που αναλύθηκαν ανά υπουργείο

Η κατανομή των εγγράφων που αναλύθηκαν είναι η παρακάτω:

Πίνακας 12: Συγκριτικό γράφημα με το ποσοστό τεκμηρίων που αναλύθηκαν ανά φορέα

Πίνακας 13: Γράφημα με το ποσοστό τεκμηρίων που αναλύθηκαν ανά φορέα

Βασικές κατηγορίες που ποσοτικοποιήσαμε μέσα από την ανάλυση στο Atlas.ti είναι ο τύπος του εγγράφου, τι φαινόμενα σεξισμού παρουσιάστηκαν στο κείμενο, η χρονολογία του εγγράφου και που απευθύνεται το έγγραφο. Επίσης, αποτυπώθηκαν σε λίστα ανά ερμηνευτική μονάδα τα λήμματα των εγγράφων στα οποία παρουσιάστηκε κάποιο σεξιστικό φαινόμενο.

Παρακάτω παρουσιάζεται η ποσοτικοποίηση η οποία συνάδει με την αντίστοιχη ποιοτική ανάλυση η οποία διενεργήθηκε σε έναν αριθμό εγγράφων.

I. ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ

ΤΥΠΟΣ ΕΓΓΡΑΦΟΥ	Συχνότητα	Σχετική συχνότητα
Διαγωνισμοί / προκηρύξεις	17	27,42%
Απόφαση	7	11,29%
Αίτηση	6	9,68%
Δελτίο τύπου	6	9,68%
Πρόσκληση	5	8,06%
Εκθέσεις	3	4,84%
Ανακοίνωση	3	4,84%
Θεματολογία συνεδριάσεων	3	4,84%
Πρακτικά	3	4,84%
Επιστολή	2	3,23%
ΦΕΚ	2	3,23%
Απολογισμός	1	1,61%
Επιχειρησιακό σχέδιο	1	1,61%
Ημερήσιες διατάξεις	1	1,61%
Στατιστικά	1	1,61%
Συγγραφή υποχρεώσεων	1	1,61%
ΣΥΝΟΛΟ	62	100,00%

Πίνακας 14: Είδη εγγράφων που αναλύθηκαν από τις περιφέρειες

ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΣΕΞΙΣΜΟΥ	Συχνότητα	Σχετική συχνότητα
Αρσενικό γραμματικό γένος	41	66,13%
Διπλή σήμανση στο γένος	17	27,42%
Χωρίς σήμανση στο γένος	9	14,52%
Αστάθεια σήμανσης γένους	4	6,45%

* σε ένα έγγραφο μπορεί να παρατηρηθούν πάνω από ένα διαφορετικά φαινόμενα σεξισμού

Πίνακας 15: Φαινόμενα σεξισμού στις περιφέρειες

ΕΤΗ	Συχνότητα	Σχετική συχνότητα
2014	39	62,90%

Χωρίς χρονολογία	9	14,52%
2013	7	11,29%
2012	4	6,45%
2011	2	3,23%
2009	1	1,61%
ΣΥΝΟΛΟ	62	100%

Πίνακας 16: Χρονολογική κατανομή εγγράφων στις περιφέρειες

ΠΡΟΣ	Συχνότητα	Σχετική συχνότητα
Το κοινό	43	69,35%
Το πολιτικό προσωπικό	19	30,65%
ΣΥΝΟΛΟ	62	100,00%

Πίνακας 17: Σε ποιους απευθύνονταν τα έγγραφα στις περιφέρειες

Παρακάτω παρουσιάζεται η λίστα λημμάτων στα οποία εντοπίσαμε τα παραπάνω φαινόμενα σεξισμού:

Ο/ΟΙ πολύτεκν-ος,-οι	Ο/Οι/Στους/Τους/Του ενδιαφερόμεν-ος,-οι,-ους,-ου
αδύνατοι	Ο/Τον ανάδοχ-ος,-ο
αθλητών	Ο/ΤΟΥ Δήμαρχ-ος,-ου
ΑΙΤΟΥΝΤΟΣ	Ο/ΤΟΥ δικαιούχ-ος,-ου
Αιτών/ούσα	Ο/ΤΟΥ ομογεν-ής,-ους
αναπληρωτή	Ο/ΤΟΥ προσφέρ-ων,-οντα
ΑΠΟΝΤΕΣ	Ο/ΤΟΥΣ σύμβουλ-ος,-ους
απόφοιτος	Ο/ΤΩΝ χειριστ-ής,-ων
ΑΥΤΟΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΥΣ	Οι απολυόμενοι
αυτός	Οι δικαιούμενοι
άλλους	οι έφηβοι
άνεργοι	οι έχοντες
διαγωνιζόμενοι,	οι οποίοι
διαθέσιμους	Οι συμμετέχοντες
Εκπαιδευτή	ΟΙ/Ο/ΕΝΑΝ εργαζόμεν-οι,-ος,-ο
εκπροσώπου του	Οι/Τους εγγεγραμμέν-οι,-ους
Ενός ιατρού, ελλείπει δε αυτού μιας νοσηλεύτριας	ΟΙ/ΤΩΝ εθελοντ-ές,-ων

<p>ενός/ μίας επισκεπτών επιστάτη εργοδότης έκαστος Έλληνες Πολίτες ημεδαποί καθαριστή /καθαρίστριας καθαριστριών μάγειρα Μελετητής μεμονωμένοι ΝΕΟΥΣ νόμιμος ο Αντιδήμαρχος ο Διευθυντής ο δικηγόρος ο κάθε ο κάτοχος ο νόμιμος ο πολίτης ο Πρόεδρος Ο υπογράφων Ο/Η Ο/Η/Οι/Τον/Τους υποψήφι-ος,-α,-οι,- ες,-ο,ους Ο/Οι αλλοδαπ-ός,-οί Ο/ΟΙ ενδιαφερόμεν-ος,-οι Ο/ΟΙ κάτοικ-ος,-οι Ο/ΟΙ υποψήφι-ος,-οι</p>	<p>Οριζόμενους όλ-οι,-ους όποιον όσ-οι,-ους ΠΑΡΟΝΤΕΣ προμηθευτής Προσληφθέντες στέλεχος, στον ενιστάμενο στους ηθοποιούς στους θεατές στους μαθητές συνεργατών Το/Των άτομ-ο,-ων τον ανάδοχο τον καθένα τον υποψήφιο του αρμόδιου του/της τους δασκάλους τους κατωτέρω τους οφειλέτες ΤΩΝ/ΟΙ Ελλήν-ων,-ες ΤΩΝ/ΟΙ Εργατ-ών,-ες φοιτητών φυγόδικοι φυγόπονοι</p>
---	--

Πίνακας 18: Λήμματα στα οποία εμφανίσθηκαν τα φαινόμενα σεξισμού στις περιφέρειες

II. ΔΗΜΟΙ

ΤΥΠΟΣ ΕΓΓΡΑΦΟΥ	Συχνότητα	Σχετική συχνότη τα
Απόφαση	38	35,19%

Διαγωνισμοί / προκηρύξεις	17	15,74%
Ανακοίνωση	13	12,04%
Δελτίο τύπου	11	10,19%
Πρόσκληση	10	9,26%
Αίτηση	5	4,63%
Ημερήσιες διατάξεις	3	2,78%
Μνημόνιο	3	2,78%
Έγκριση	2	1,85%
Ψήφισμα	2	1,85%
ΑΠολογισμός	1	0,93%
Εισήγηση	1	0,93%
Εκθέσεις	1	0,93%
Σύμβαση	1	0,93%
ΣΥΝΟΛΟ	108	100,00 %

Πίνακας 19: Είδη εγγράφων που αναλύθηκαν από τους δήμους

ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΣΕΞΙΣΜΟΥ	Συχνότητα	Σχετική συχνότητα
Αρσενικό γραμματικό γένος	60	55,56%
Διπλή σήμανση γένους	36	33,33%
Χωρίς σήμανση γένους	20	18,52%
Σημασιολογικά στερεότυπα	6	5,56%
Αστάθεια σήμανσης γένους	5	4,63%

* σε ένα έγγραφο μπορεί να παρατηρηθούν πάνω από ένα διαφορετικά φαινόμενα σεξισμού

Πίνακας 20: Φαινόμενα σεξισμού στους δήμους

ΕΤΗ	Συχνότητα	Σχετική συχνότητα
2014	70	64,81%
2013	23	21,30%
Χωρίς χρονολογία	6	5,56%

2012	6	5,56%
2011	3	2,78%
ΣΥΝΟΛΟ	108	100,00%

Πίνακας 21: Χρονολογική κατανομή εγγράφων στους δήμους

ΠΡΟΣ	Συχνότητα	Σχετική συχνότητα
Το κοινό	65	60,19%
Το πολιτικό προσωπικό	43	39,81%
ΣΥΝΟΛΟ	108	100,00%

Πίνακας 22: Σε ποιους απευθύνονταν τα έγγραφα στους δήμους

Παρακάτω παρουσιάζεται η λίστα λημμάτων στα οποία εντοπίσαμε τα παραπάνω φαινόμενα σεξισμού:

αιτών/ούσα	ο/η
αλλοδαποί	Ο/Οι συμμετέχ-ων,-οντες
αναφερόμενο/η	Ο/Οι/Τον/Τους ενδιαφερόμεν-ος,-οι,-ο,-ους
αρμόδιοι υπάλληλοι	οι
αυτοί	Ο/Οι/Τους/Τον/Του υποψήφι-ος,-οι,-ους,-ο,-ου
γραμματέα	ο,-ου
δεκτοί	Ο/Στον/Του/Στους/Οι προσφέρ-ων,-οντα,-οντες
διαγωνιζόμεν-οι,-ους	
διευθυντή	Ο/Του ανάδοχ-ος,-ου
εγγεγραμμένοι	Ο/Του πολίτ-ης,-η
εισηγητές	Ο/Του υπεύθυν-ος,-ου
εκπρόσωπο	οι δικαιούμενοι
επιμορφωτών	οι παραλήπτες
εργοληπών	οι προμηθευτές
Έλληνες πολίτες	όποιος
ένα (1) άτομο	όσοι
έναν υπάλληλο	παρόντες
ημεδαποί	προϊστάμενοι
ιερόσυλοι	στον εαυτόν του

καταρτιζόμενους/ες κάποιοι μεμονωμένοι μετείχαν οι μισθωτούς ο γιατρός ο διαγωνιζόμενος ο επαγγελματίας ο τεχνικός ο υπάιπιος	στον κάθε παραγωγό στους δικαιούχους στους παραγωγούς τον ίδιο τον μελετητή τον/την του πολύτεκνου υποψηφίου Του/Των/Στους αιτούντ-ος,-ων,-ουντες τους αιρετούς Τους/Οι εργαζόμενους,-οι τους/τις
--	---

Πίνακας 23: Λήμματα στα οποία εμφανίσθηκαν τα φαινόμενα σεξισμού στους δήμους

III.ΥΠΟΥΡΓΕΙΑ

ΤΥΠΟΣ ΕΓΓΡΑΦΟΥ	Συχνότητα	Σχετική συχνότητα
ΑΠΟΦΑΣΗ	50	22,32%
ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ	31	13,84%
ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ	18	8,04%
ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΙ	13	5,80%
ΟΔΗΓΙΕΣ	11	4,91%
ΦΕΚ	10	4,46%
ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ	9	4,02%
ΕΙΣΗΓΗΣΗ ΥΠΟΥΡΓΟΥ	9	4,02%
ΑΙΤΗΣΗ	7	3,13%
ΕΚΘΕΣΕΙΣ	7	3,13%
ΠΡΟΚΗΡΥΞΗ ΠΡΟΣΛΗΨΗΣ	7	3,13%
ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ	7	3,13%
ΕΝΤΥΠΟ-ΦΟΡΜΑ	6	2,68%
ΟΔΗΓΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	6	2,68%
ΓΝΩΜΟΔΟΤΗΣΗ	4	1,79%
ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ	3	1,34%
ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΔΡΑΣΗΣ	3	1,34%
ΕΘΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ	2	0,89%
ΜΕΛΕΤΗ	2	0,89%
ΝΟΜΟΣ	2	0,89%
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ	2	0,89%
ΠΡΟΚΗΡΥΞΗ ΣΥΜΒΑΣΗΣ	2	0,89%
ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ	2	0,89%
MASTERPLAN	1	0,45%
ΕΓΚΡΙΣΗ	1	0,45%
ΕΘΝΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ	1	0,45%
ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ	1	0,45%

ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	1	0,45%
ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ	1	0,45%
ΚΩΔΙΚΑΣ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ	1	0,45%
ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ ΣΕ ΣΕΜΙΝΑΡΙΟ	1	0,45%
ΠΡΟΣΦΟΡΑ	1	0,45%
ΠΡΟΤΑΣΗ	1	0,45%
ΣΥΜΦΩΝΗΤΙΚΟ	1	0,45%
ΣΥΝΟΛΟ	224	100,00 %

Πίνακας 24: Είδη εγγράφων που αναλύθηκαν από τα υπουργεία

ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΣΕΞΙΣΜΟΥ	Συχνότητα	Σχετική συχνότητα
Αρσενικό γραμματικό γένος	106	47,32%
Διπλή σήμανση γένους	86	38,39%
Χωρίς σήμανση γένους	31	13,84%
Αστάθεια σήμανσης γένους	20	8,93%
Σημασιολογικά στερεότυπα	5	2,23%

* σε ένα έγγραφο μπορεί να παρατηρηθούν πάνω από ένα διαφορετικά φαινόμενα σεξισμού

Πίνακας 25: Φαινόμενα σεξισμού στα υπουργεία

ΕΤΗ	Συχνότητα	Σχετική συχνότητα
2014	77	34,38%
2013	40	17,86%
2012	30	13,39%
Χωρίς χρονολογία	23	10,27%
2011	18	8,04%
2010	15	6,70%
2009	2	0,89%

2008	1	0,45%
2007	5	2,23%
2006	1	0,45%
2005	1	0,45%
2004	2	0,89%
2003	1	0,45%
2002	3	1,34%
2001	1	0,45%
2000	1	0,45%
1999	1	0,45%
1998	1	0,45%
1995	1	0,45%
ΣΥΝΟΛΟ	224	100,00%

Πίνακας 26: Χρονολογική κατανομή εγγράφων στα υπουργεία

ΠΡΟΣ	Συχνότητα	Σχετική συχνότητα
Το κοινό	124	55,36%
Το πολιτικό προσωπικό	100	44,64%
ΣΥΝΟΛΟ	224	100,00%

Πίνακας 27: Σε ποιους απευθύνονταν τα έγγραφα στα υπουργεία

Παρακάτω παρουσιάζεται η λίστα λημμάτων στα οποία εντοπίσαμε τα παραπάνω φαινόμενα σεξισμού:

αιμοδότης	Ο/Η Φαρμακοποιός
αιτών	Ο/ΟΙ αθλητ-ής,-ες
αιτών/ούσα	Ο/ΟΙ άνεργ-ος,-οι
αναγραφόμενος	Ο/ΟΙ διαχειριστ-ής,-ες
αναδόχου	Ο/ΟΙ διευθυντ-ής,-ές
αναπληρωτής	Ο/ΟΙ εγγεγραμμέν-ος,-οι
αναπληρωτής προϊστάμενος	Ο/ΟΙ εργαζόμεν-ος,-οι
αναφερομένους υπαλλήλους	Ο/ΟΙ πληρεξούσι-ος,-οι
αντικαταστάτης	Ο/ΟΙ προϊστάμεν-ος,-οι
αντιπροσωπευόμενου	Ο/ΟΙ προσφέρ-ων,-οντες
αντιπροσώπου	Ο/ΤΟΝ συντονιστ-ής,-η
από μένα τον εκπαιδευτικό αρμόδιος	Ο/ΤΟΝ/ΟΙ/ΤΟΥΣ ενδιαφερόμεν-ος,-ο,-οι,-τους

αρμόδιους υπουργούς	Ο/ΤΟΥ ασφαλισμέν-ος,-ου
αυτοαπασχολούμενος	Ο/ΤΟΥ εργοδότης,-η
αυτοί	Ο/ΤΟΥ/ΟΙ/ΤΟΥΣ υποψηφί-ος,-ου,-οι,-τους
αυτός	Ο/ΤΟΥ/ΤΟΥΣ δικαιούχ-ος,-ου,-ους
άλλους αποδέκτες	Ο/ΤΟΥ/ΤΩΝ διευθυντ-ής,-ή,-ων
Γενικούς Γραμματείς	Ο/ΤΩΝ αγρότ-ης,-ών
Γενικός Διευθυντής	οι γιατροί/νοσηλευτές
δασκάλων	οι υποψήφιοι
δεκτοί	ΟΙ/ΤΟΥΣ εκπαιδευτικ-οί,-οίς
δηλούντος	ΟΙ/ΤΟΥΣ νέ-οι,-ους
δημόσιος λειτουργός	ΟΙ/ΤΩΝ εισηγητ-ές,-ών
διαγωνιζόμενοι	ΟΙ/ΤΩΝ μαθητ-ές,-ών
διασώστες	ΟΙ/ΤΩΝ σπουδαστ-ές,-ων
δικαιούμενοι	ΟΙ/ΤΩΝ συμμετέχοντ-ες,-ων
διοριζόμενοι	ΟΙ/ΤΩΝ φοιτητ-ές,-ών
διορισθέντας καθηγητής	οικονομολόγο
δυσνητικός καταναλωτής	οικοτουρίστες
εγγεγραμμένοι	οποίοι
εθελοντές	αοτυνομικός
Εθελοντής Αιμοδότης	όλους
εισηγητές	Όσ-οι,-ους
εκπαιδευτές	Όσοι συμμετέχουν
ελεγχόμενοι	όσοι υποψήφιοι
εμφανιζόμενος	παθόντες
ενδιαφερόμενος	παρόντες
ενιστάμενο	πλειοδότης
εξουσιοδοτημένος	προεδρεύων
Επιθεωρητή	πρωτοφειλέτες
επισκέπτης	στο Νομάρχη
επιστήμονα	στον αρμόδιο εισαγγελέα
επιχειρηματίας	στον επιζώντα σύζυγο
εργαζόμενο	στους ανέργους ναυτικούς
εργοδότη	στους δικαιούχους
έγκριτο δημοσιογράφο	στους πληγέντες
Έλλην-α,-ες πολίτ-η,-ες	συνεργατών
ένας εκ των συζύγων	σύγχρονος τουρίστας
ένας εκπρόσωπος	τακτικοί υπάλληλοι

<p> ένοχοι η/ο θέσεως ή ιδιότητάς του ιδιοκτήτης ίδιος καθηγητή κακόβουλος χρήστης καταρτιζόμενους κάθε ενήλικος άνδρας ή γυναί.. κάτοικοι μαθητές μαθητές/τριες μαθητών και μαθητριών μακροχρόνια άνεργοι μειοδότη μισθωτούς μόνιμος σύντροφος μόνιμοι μόνιμος υπάλληλος νέοι νέοι μετανάστες νέοι εργοδότες νέοι/ες Νέους/ες, Γυναίκες, Μακροχρόνι.. νοσηλευτές νόμιμος νόμιμος εκπρόσωπος ο (η) σύζυγός τους ο αγοραστής Ο εκπαιδευτικός Ο κάτοχος ο κάτωθι υπογεγραμμένος ο οικογενειακός ιατρός ο πελάτης ο Πρόεδρος ο στρατιωτικός ο συνοδός </p>	<p> τελευταίος τελικοί δικαιούχοι το νόμιμο το νόμιμο εκπρόσωπο τον ασθενή τον γραμματέα τον διδάσκοντα και τη διδάσκου.. τον εκπαιδευτικό τον κρατούμενο τον πρώην Τον Υπουργό του αναδόχου του αποστολέα του ασθενή του ασθενούς του βοηθού του δικαιούχου του επιχειρηματία ΤΟΥ ΙΑΤΡΟΥ του κατά περίπτωση αρμόδιου Υπ.. του νομίμου εκπροσώπου του οποίου του προϊσταμένου του προϊσταμένου του συμμετέχοντος του τελικού καταναλωτή. του υπευθύνου του υποψηφίου του. ΤΟΥ/ΟΙ αιτούντ-ος,-ες του/της του\τους τουρίστας τους δικαιούχους τους/τις υπαλλήλους υπεύθυν-ο,οι,ος </p>
--	---

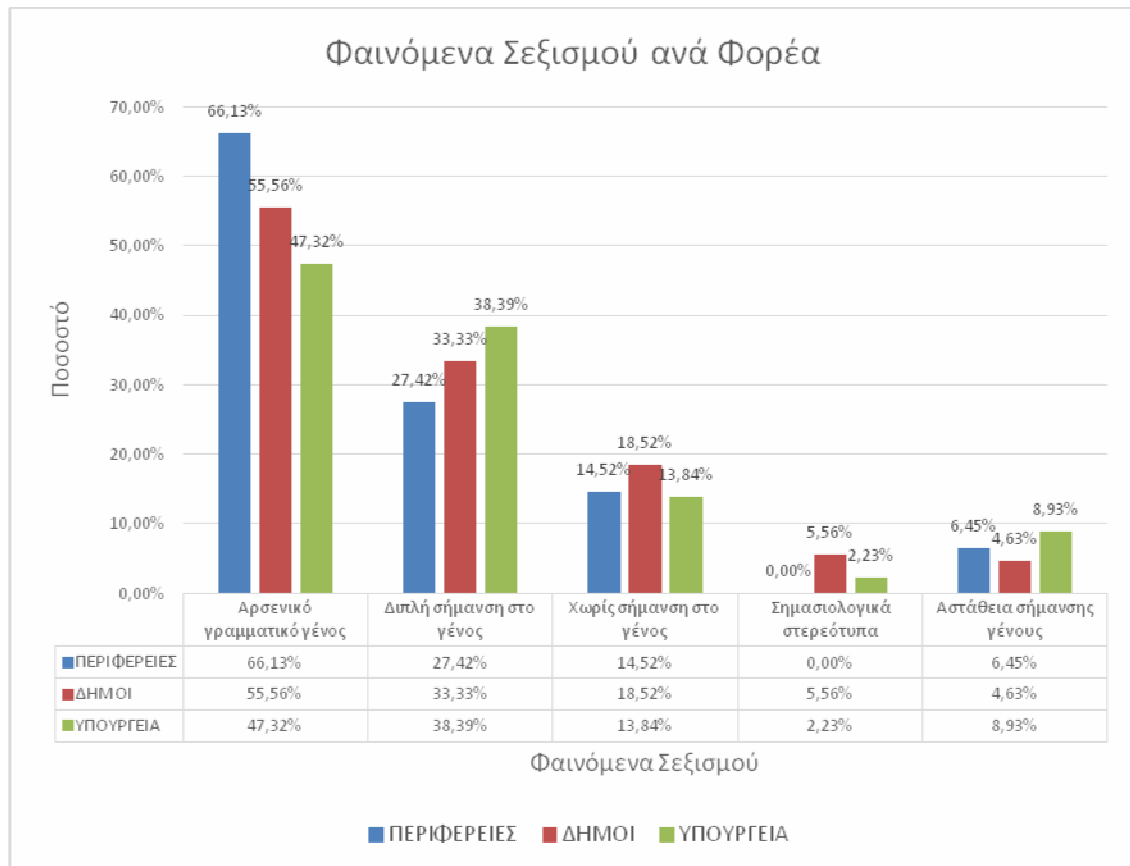
ο σύζυγος	υπηρετούντων
ο υπάλληλος	υπογράφων
ο υπεύθυνος	υποδιευθυντές
ο υπήκοος	υποψήφιοι ανάδοχοι
Ο/Η	υποψήφιοι προμηθευτές
Ο/Η Διευθυντής Ιατρός	υπόλογος
Ο/Η Διοικητικός Διευθυντής	υπόχρεοι
ο/η εκπαιδευτικός	χειριστές
Ο/Η Ιατρός	ωφελούμενοι
Ο/Η Παραλαβών	ωφελούμενοι/ες
Ο/Η υπεύθυνος	

Πίνακας 28: Λήμματα στα οποία εμφανίσθηκαν τα φαινόμενα σεξισμού στα υπουργεία

3.2 Αποτελέσματα

Ακολουθεί συγκεντρωτικός πίνακας/γράφημα του ποσοστού εμφάνισης των φαινομένων σεξισμού ανά φορέα προέλευσης/σύνταξης των εγγράφων.

Πίνακας 29: Γράφημα με συγκριτικά ποσοστά εμφάνισης των φαινομένων σεξισμού στα υπουργεία

Με βάση τα ποσοτικά δεδομένα της ανάλυσης οδηγούμαστε σε κάποιες βασικές διαπιστώσεις:

- Σε όλα τα δημόσια έγγραφα ανεξαρτήτου φορέα, κυριαρχεί το **αρσενικό γραμματικό γένος**. Αυτό ισχύει ακόμα και για τα έγγραφα στα οποία γίνεται διπλή σήμανση του γένους εφόσον στο σύνολό τους τηρείται ο κανόνας της πρόταξης του αρσενικού.
- Το φαινόμενο της σύνταξης των εγγράφων με αποκλειστική χρήση του αρσενικού γραμματικού γένους παρατηρείται εντονότερο στις περιφέρειες με ποσοστό 66,13% και λιγότερο στα υπουργεία με ποσοστό 47,3%.
- Τα υπουργεία σε ένα ποσοστό 38,39% τηρούν την διπλή σήμανση στο γραμματικό γένος, αλλά σε όλες τις περιπτώσεις προτάσσεται το αρσενικό γένος. Οι περιφέρειες εμφανίζονται να υστερούν στο θέμα αυτό σε σχέση με τους άλλους φορείς, με ένα ποσοστό 27,42%.
- Στα έγγραφα των υπουργείων εντοπίστηκαν τα χαρακτηριστικότερα παραδείγματα σημασιολογικών στερεότυπων και επίσης, εντοπίστηκε εντονότερο το φαινόμενο

της αστάθειας σήμανσης του γένους σε ποσοστό 8,93%, γεγονός που πιθανόν να σχετίζεται με το υψηλότερο ποσοστό εγγράφων διπλής σήμανσης.

- Τα έγγραφα χωρίς σήμανση στο γένος φαίνεται να αποτελούν ένα όχι αμελητέο ποσοστό των εγγράφων που αναλύθηκαν, από 13,84% στα υπουργεία σε 18,52% στους δήμους.

4.0 Συμπεράσματα

Τα αποτελέσματα της ποσοτικής ανάλυσης συνάδουν με τα συμπεράσματα της ποιοτικής ανάλυσης («με το χέρι») του 10% των εγγράφων της βάσης, οι διαπιστώσεις της οποίας συνοψίζονται στα εξής:

- Στα Δημόσια Έγγραφα, τα οποία συντάσσονται από και απευθύνονται σε
-

υπαλλήλους και στελέχη φορείς συγκεκριμένων ιδιοτήτων και αρμοδιοτήτων και αναφέρονται σε ομάδες και κατηγορίες πολιτών, η κυριαρχία του αρσενικού γένους είναι συντριπτική.

- Στο σύνολο των εγγράφων οι αρσενικοί τύποι των ονομάτων προηγούνται των θηλυκών, οι οποίοι, κατά κανόνα, δηλώνονται με την προσθήκη κατάληξης και όχι ολογράφως.
- Πέραν της γενικευμένης χρήσης του λεγόμενου «περιεκτικού» αρσενικού διαπιστώνεται συστηματική συμφωνία άρθρων, προσαρτημάτων και αντωνυμιών σχεδόν αποκλειστικά στο αρσενικό γραμματικό γένος.
- Χρησιμοποιούνται οι αρσενικοί τύποι των ονομάτων ακόμα και στην περίπτωση όπου υπάρχει είτε διτυπία (ο/η εργοδότης, η εργοδότρια, ο/η πρέσβης, η πρέσβειρα) είτε το αντίστοιχο ουσιαστικό θηλυκού γένους (ο εκπαιδευτής/ η εκπαιδεύτρια, ο μαθητής/ η μαθήτρια, ο νέος/ η νέα). Η μόνη περίπτωση χρήσης αποκλειστικά του θηλυκού αφορά το επάγγελμα της μαίας.
- Οι συντάκτριες/τες, στην προσπάθειά τους να χρησιμοποιήσουν την πρότυπη γλώσσα και τον γενικό κανόνα της προτεραιότητας/ πρόταξης του αρσενικού σε κείμενα τα οποία κατ' εξοχήν αναφέρονται και απευθύνονται σε μεικτές ως προς το φύλο ομάδες του πληθυσμού, αλλά και σε γυναίκες αποκλειστικά, αγνοούν τις γυναίκες καθιστώντας τες άορατες στο δημόσιο λόγο.
- Έτσι συντηρούν τη νόρμα (προτίμηση στο ανδρικό γένος/φύλο), νομιμοποιούν τις ασύμμετρες σχέσεις και κατά συνέπεια, συντελούν στη φυσικοποίηση της κυριαρχίας του αρσενικού.

Με βάση τις παραπάνω διαπιστώσεις, υπάρχει η δυνατότητα να προταθούν (ή ακόμα και να επιχειρηθεί να επιβληθούν) αλλαγές στο πλαίσιο άσκησης εναλλακτικής γλωσσικής πολιτικής, σε ό,τι αφορά την παράμετρο του φύλου, στη σύνταξη των διοικητικών και αυτοδιοικητικών εγγράφων. Αυτό είναι πολύ περισσότερο εφικτό στο ελεγχόμενο και σχετικά τυποποιημένο περιβάλλον των δημόσιων εγγράφων, με την ελπίδα της αφύπνισης και της εμπέδωσης δικαιότερων τρόπων αναφοράς τόσο στους συντελεστές της δημόσιας διοίκησης όσο και στους αποδέκτες της. Έτσι θα μπορούσαν να διατυπωθούν γενικοί κανόνες που θα περιορίσουν σε πρώτη φάση το εύρος του γλωσσικού σεξισμού στα έγγραφα της Δημόσιας Διοίκησης όπως:

1. Η ταυτόχρονη αναφορά σε γυναίκες και άντρες όταν το κείμενο αναφέρεται σε μεικτούς πληθυσμούς αποτελούμενους και από τα δύο φύλα μέσω της χρήσης και των δύο γραμματικών γενών είτε αναγράφοντας ολόκληρη τη λέξη είτε την κατάληξη του αρσενικού -εφόσον η λέξη είναι γένους θηλυκού- και το αντίστροφο.

2. Όταν η αναφορά σε γυναίκες είναι αποκλειστική, η χρήση του θηλυκού γένους αυτονόητα είναι επίσης αποκλειστική.
3. Σε κάθε περίπτωση κατά την οποία δημιουργείται αμφισημία ως προς το γένος του ονόματος αναφοράς σε άτομα και ομάδες ανθρώπων λόγω της κοινής μορφολογικής κατάληξης, να αναγράφονται τα άρθρα και στα δύο γένη. Στην περίπτωση δε της μορφολογικά κοινής ονομαστικής και γενικής του πληθυντικού, να προστίθεται η διευκρίνιση: 'γυναίκες και άντρες'.
4. Στις περιπτώσεις μορφολογικής ταύτισης αρσενικού και θηλυκού γένους τα προσαρτήματα στην ΟΦ (π.χ. επιθετικοί προσδιορισμοί) να παρατίθενται και στα δύο γένη.
5. Στις περιπτώσεις αναφοράς σε μεικτούς πληθυσμούς να παρατίθενται και στα δύο γένη των αντωνυμιών που αναπέμπουν σε πρόσωπα. Στην περίπτωση δε αποκλειστικής αναφοράς σε γυναικεία πρόσωπα οι αντωνυμίες να είναι γένους θηλυκού. (δεν είναι κατανοητή –και ως εκ τούτου δεν πρέπει να είναι αποδεκτή- η γενικευτική χρήση αντωνυμιών γένους αρσενικού).
6. Όπως θα παρατηρείτε, τόσο στη γλώσσα της Έρευνας και του Οδηγού όσο και στη γλώσσα της παρούσας Έκθεσης, η συντακτική επιλογή είναι η πρόταξη του θηλυκού γραμματικού γένους. Στόχος είναι η επιλογή δήλωσης του γένους/ φύλου να είναι ανατρεπτική ως προς τον κυρίαρχο γραμματικό κανόνα και να λειτουργήσει αφυπνιστικά, υποδεικνύοντας τη δυνατότητα μιας εναλλακτικής συντακτικής διευθέτησης όχι αμιγώς γλωσσικών ζητημάτων στην εκπροσώπηση των φύλων στο λόγο. (Θα μπορούσε ακόμα να μπαίνει εναλλαξ το κάθε γένος ανάλογα με το αρχικό γράμμα της λέξης που προσδιορίζει. Λ.χ. τους/τις αναγνώστες/τριες-τις/τους δασκάλους/ους). Αντίστοιχες εναλλακτικές επιλογές μπορούν να υιοθετηθούν από τις/τους συντάκτριες-τες των Δημοσίων Εγγράφων οι οποίες/οι θα μπορούσαν ίσως να γνωστοποιούν την επιλογή τους στις/στους αναγνώστριες/τες με μια υποσημείωση στην αρχή του εγγράφου.
7. Η ταυτόχρονη αναφορά σε γυναίκες και άντρες όταν το κείμενο αναφέρεται σε μεικτούς πληθυσμούς αποτελούμενους και από τα δύο φύλα μέσω της χρήσης και των δύο γραμματικών γενών είτε αναγράφοντας ολόκληρη τη λέξη είτε την κατάληξη του αρσενικού -εφόσον η λέξη είναι γένους θηλυκού- και το αντίστροφο.
8. Η συνειδητή αποφυγή αναπαραγωγή απαξιωτικών σημασιολογικών στερεοτύπων που αφορούν κοινωνικές ταυτότητες και ρόλους.
9. Τα κείμενα προσλαμβάνονται και ερμηνεύονται από τις/τους αναγνώστριες/τες ως ολόκληρες. Ως εκ τούτου, εάν το σύνολο του κειμένου περικειμενοποιεί την κυριαρχία του αρσενικού γραμματικού γένους, τότε και οι ουδέτερες νοηματικά λέξεις θα ερμηνευθούν ως αρσενικές. Επίσης εάν το σύνολο του κειμένου περικειμενοποιεί την κυριαρχία του
-

αρσενικού γραμματικού γένους, τότε (ανα)παράγει αναπαραστάσεις αρσενικής κυριαρχίας, συχνά ακόμα και εις βάρος της κατανοησιμότητάς του. Για να μη συμβεί αυτό θα πρέπει να εφαρμοστούν όλες οι παραπάνω προτάσεις.

Συνοψίζοντας, η πραγματολογική/κειμενική ανάλυση των Δημόσιων Εγγράφων αναδεικνύει το αποτέλεσμα που η, μάλλον θεσμική σε ό,τι αφορά τις οδηγίες συγγραφής των διοικητικών εγγράφων και κειμένων, κυρίαρχη επιλογή της σύνταξής τους στο αρσενικό γένος παράγει. Ακόμα και στις περιπτώσεις εκείνες που γίνεται είτε περιστασιακά είτε συστηματικά αναφορά και στο θηλυκό γένος/φύλο το σύνολο του κειμένου περικειμενοποιεί την κυριαρχία του αρσενικού γραμματικού γένους μέσω της πρόταξης του αρσενικού τύπου ονομάτων, άρθρων, προσαρτημάτων και αντωνυμιών. Το ενδιαφέρον είναι πως όπως προκύπτει από την έρευνα το φύλο της συντάκτριας/η δεν επηρεάζει τον σεξιστικό λόγο καθώς και οι συντάκτριες τον αναπαράγουν επιβεβαιώνοντας την φεμινιστική διαπίστωση πως οι γυναίκες έχουν «εσωτερικεύσει» τα πατριαρχικά προτάγματα που τα προσλαμβάνουν «φυσικά» και «ορθά». Έτσι ή αλλιώς πάντως το βέβαιο είναι πως καθώς τα κείμενα προσλαμβάνονται και ερμηνεύονται από τις/τους αναγνώστριες/τες ως ολόκληρες, η κυριαρχία του αρσενικού γραμματικού γένους, (ανα)παράγει αναπαραστάσεις αρσενικής κυριαρχίας, συχνά ακόμα και εις βάρος της κατανόησης των κειμένων. Οι συντάκτριες/τες, στην προσπάθειά τους να χρησιμοποιήσουν την πρότυπη γλώσσα και τον γενικό κανόνα της προτεραιότητας/ πρόταξης του αρσενικού σε κείμενα τα οποία κατ' εξοχήν αναφέρονται και απευθύνονται σε μεικτές ως προς το φύλο ομάδες του πληθυσμού, αλλά και σε γυναίκες αποκλειστικά, όχι μόνο αγνοούν τις γυναίκες καθιστώντας τες αόρατες στο δημόσιο λόγο αλλά και καθιστούν τα κείμενα δυσνόητα. Δηλαδή, συχνά 'υπερδιορθώνουν' χρησιμοποιώντας το αρσενικό γραμματικό γένος και σε περιπτώσεις που η αναφορά στο θηλυκό είναι αποκλειστική, παράγοντας μη αποδεκτά (και ενίοτε αντιγραμματικά) σημασιικά και πραγματολογικά αποτελέσματα. Με όλους τους τρόπους που περιγράψαμε λοιπόν, συντηρούν τη νόρμα (προτίμηση στο ανδρικό γένος/φύλο), νομιμοποιούν τις ασύμμετρες σχέσεις και κατά συνέπεια, συντελούν στη φυσικοποίηση της κυριαρχίας παρουσιάζοντας ως αιώνιο και φυσικό ό,τι στην πραγματικότητα είναι ιστορικό και μεταβατικό (Cameron 1988: 88). Παράγουν ως εκ τούτου σεξιστικό λόγο και αποτέλεσμα.
